

UNIVERSITEIT GENT
Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen
Academiejaar 2007–08
Eerste Examenperiode

**DE BETROUWBAARHEID VAN DE GETUIGENISSEN VAN
KINDEREN BIJ SEKSUEEL MISBRUIK**

Scriptie neergelegd tot het behalen van de graad van Licentiaat in de
Psychologie, Optie Klinische Psychologie

door
Lien Van Den Broeck

Promotor: Prof. Dr. Hubert Van Hoorde

Begeleiding: Jochem Willemsen

Abstract:

Deze scriptie heeft de bedoeling om stil te staan bij de verschillende factoren die ervoor kunnen zorgen dat de getuigenissen van kinderen in zaken van seksueel misbruik onbetrouwbaar zijn. In het eerste en het tweede hoofdstuk wordt vooral ingegaan op de prevalentie van seksueel misbruik, de gevolgen voor het kind en de factoren in de verhoorsituatie die de verklaringen van kinderen beïnvloeden. Onder meer de suggestibiliteit van kinderen, het ondervragen van kinderen, de werking van hun geheugen en de vraag of zij waarheid van leugen kunnen onderscheiden wordt daar besproken. In het derde hoofdstuk wordt er stilgestaan bij de verschillende stoornissen bij ouder en kind die ervoor kunnen zorgen dat kinderen valse verklaringen afleggen. Er wordt beschreven hoe deze stoornissen eruit zien en de onderliggende mechanismen worden eveneens besproken, voor zover mogelijk. Het gaat hier om pseudologia fantastica, Munchausen by Proxy, folie à deux, valse beschuldigingen tijdens voogdijzaken en parental alienation syndrome. Deze besproken aandoeningen situeren zich zowel in het kind, als in de ouders en ook in de relatie tussen ouder en kind. Deze drie hoofdstukken willen er vooral voor zorgen dat men oplet met het verhaal van kinderen. Maar al te vaak wordt dit voor waar aangenomen, terwijl toch heel wat factoren de getuigenissen van kinderen kunnen beïnvloeden. Het is dan ook noodzakelijk dat men steeds een grondig onderzoek uitvoert wanneer men werkt met kinderen die seksueel misbruikt zouden zijn.

Inleiding:

Seksueel misbruik van kinderen is een actueel onderwerp in onze maatschappij. Dit heeft verschillende redenen. Zo ondervinden kinderen vaak nadelige gevolgen van het misbruik en voorkomen is dus beter dan genezen. Een andere reden is dat men niet altijd goed weet hoe betrouwbaar de getuigenissen van kinderen zijn. Zo geloven sommige onderzoekers dat de getuigenissen van kinderen betrouwbaar zijn en anderen geloven het tegendeel. (Goodman, Rudy, Bottoms & Aman, 1994a; Underwager & Wakefield, 1994). Het is belangrijk om deze impasse op te lossen, aangezien men soms moet uitmaken of een beschuldiging vals is of niet. Wanneer men dit foutief beoordeelt, dan kunnen de gevolgen voor het kind rampzalig zijn. Uit onderzoek blijkt dat ongeveer twee tot acht procent van de beschuldigingen van seksueel misbruik ongegrond zijn, in voogdijzaken ligt dit percentage iets hoger (Ney, 1995).

In deze scriptie wordt nagegaan welke de factoren zijn die een rol spelen bij de betrouwbaarheid van de getuigenissen van kinderen bij seksueel misbruik. Sommige van deze factoren zijn reeds uitgebreid onderzocht en andere nauwelijks. Gezien een aantal studies tegenstrijdige resultaten opleverden, wordt in deze scriptie een poging gedaan om de huidige bevindingen op een rijtje te zetten. Deze scriptie richt zich vooral op de factoren die de onbetrouwbaarheid van de getuigenissen van kinderen verhogen. Ook hier zijn verschillende redenen voor te vinden. Zo kunnen de gevolgen van valse beschuldigingen nefast zijn. Hier kan men de vergelijking maken met het False Memory Syndrome, waarbij volwassen patiënten onder begeleiding van een therapeut zich misbruik uit hun kindertijd gaan herinneren. Vaak zijn deze herinneringen foutief en verwoesten zij het leven van zowel het zogenaamde slachtoffer als de vermeende dader (vaak de vader). (Gardner, 2004). Bovendien is het zo dat bij zaken van seksueel misbruik het kind en zijn moeder bijna altijd boven elke verdenking staan. Pathologieën bij moeder en kind die ervoor kunnen zorgen dat de getuigenissen van kinderen onbetrouwbaar zijn, worden dan ook nauwelijks bestudeerd.

In deze scriptie komen verschillende zaken aan bod. Zo is er een eerste hoofdstuk met uitleg over de prevalentie en de gevolgen van seksueel misbruik van het kind. Vervolgens wordt er dieper ingegaan op factoren in de verhoorsituatie die de onbetrouwbaarheid kunnen vergroten (hoofdstuk twee). Tenslotte wordt er gekeken naar

de factoren bij ouder en kind die de onbetrouwbaarheid beïnvloeden, deze factoren zijn zowel pathologisch als niet-pathologisch (hoofdstuk twee en drie).

Hoofdstuk 1: Definitie, Prevalentie en Gevolgen

Seksueel misbruik van kinderen is een wereldwijd probleem met vele gevolgen. Om de gevolgen en de prevalentie hiervan na te gaan is het echter belangrijk om te weten waaruit seksueel misbruik precies bestaat. Het gaat hier immers om een heterogeen concept. Seksueel misbruik wordt vaak ingedeeld naargelang het soort gedrag. Enkele voorbeelden zijn verbale avances en exhibitionisme (Bouvier et al., 1999). Finkelhor, Hotaling, Lewis en Smith (1990) onderscheiden drie types: misbruik zonder fysiek contact, misbruik met contact en misbruik met genitale introductie of penetratie. Johnson (2004) definieert misbruik als elke activiteit met een kind voordat dit kind de leeftijd heeft bereikt om legale toestemming te geven, met als doel seksuele voldoening voor een volwassene of kind dat substantieel ouder is. Deze activiteiten omvatten allerlei vormen van oraal, genitaal, rectaal, hand- en borstcontact, het tonen van seksuele anatomie, het kind verplichten om te kijken naar seksuele anatomie, pornografische beelden tonen aan het kind of het kind gebruiken om pornografisch materiaal te produceren.

De prevalentiecijfers over seksueel misbruik bij kinderen zijn vrij uiteenlopend. Het voorkomen van misbruik bij kinderen in een studie in Groenland was acht procent bij vrouwen en drie procent bij mannen (Curtis, Larsen, Helweg-Larsen & Bjerregaard, 2002). In een reviewartikel over seksueel misbruik in Europa geven de auteurs aan dat 6-36 procent van de meisjes en 1-15 procent van de jongens jonger dan 16 jaar ooit in contact kwamen met seksueel misbruik (Lampe, 2002). In de Verenigde Staten zijn de staten onderling verplicht om cijfers te rapporteren over mishandelde kinderen. In het rapport van 2000 was er informatie beschikbaar over 78,1 procent van de populatie van kinderen in de VS. Men vermoedde dat ongeveer 879.000 van deze kinderen op de een of andere manier werden mishandeld. In totaal schatte men het percentage kinderen dat seksueel werd misbruikt op 10,1 procent (U.S. Department of Health and Human Services, Administration on Children, Youth and Families, 2002). Uit een onderzoek in Australië bleek dat 42,3 procent van de ondervraagde vrouwen seksueel misbruikt waren zonder dat er sprake was van contact voor de leeftijd van 18 jaar. Bij 35,7 procent ging het om seksueel misbruik gepaard met contact (Mazza, Dennerstein, Garamszegi & Dudley, 2001). In een studie uitgevoerd in Genève ondervroeg men 1116 jongens en

meisjes tussen 14 en 16 jaar. Men gebruikte de classificatie van Finkelhor et al. (1990) om het seksueel misbruik in te delen. Men kwam tot de conclusie dat 10,9 procent van de jongens en 33,8 procent van de meisjes ooit te maken hadden met seksueel misbruik, ongeacht de vorm. Bij 7,7 procent van de jongens en 13,4 procent van de meisjes ging het om seksueel misbruik zonder contact, bij 2,2 procent respectievelijk 14,8 procent ging het om seksueel misbruik met contact en bij 1,1 procent van de jongens en 5,6 procent van de meisjes was er sprake van penetratie (Bouvier et al., 1999; Helepin et al., 1996).

Bij het grootste deel van de voorgaande studies waren de participanten blanke westerlingen. Men kan zich dan ook de vraag stellen hoe het zit met de prevalentiecijfers in andere culturen. Uit een onderzoek van het U.S. Department of Health and Human Services, Administration on Children, Youth and Families (2005) bleek dat er weinig verschil was in de prevalentiecijfers. Het voorkomen van seksueel misbruik bij blanke en latinokinderen werd geschat op 7,8 procent en 8,8 procent, respectievelijk. Deze cijfers waren iets hoger dan de cijfers voor Afrikaans-Amerikaanse kinderen (5,3 procent), Amerikaans-Indische kinderen (4 procent) en Aziatische kinderen (5,3 procent). Verschillende studies hebben uitgewezen dat er minder sprake is van seksueel misbruik in Aziatische landen dan in de Verenigde Staten (Chen, Dunne & Han, 2004; Tang, 2002). Er zijn waarschijnlijk verschillende redenen waarom deze prevalentiecijfers zo uiteenlopend zijn. Zo is het mogelijk dat Aziatische kinderen minder geneigd zijn om seksueel misbruik te rapporteren, dit kan een gevolg zijn van de conservatieve culturele normen in Azië. Bovendien gebeurt het meeste van dit onderzoek bij volwassenen en is het bijgevolg retrospectief. Dit kan dan ook vertekeningen opleveren. De verschillende studies gebruiken ook andere definities van seksueel misbruik waardoor er verschillen in prevalentie kunnen ontstaan.

Wanneer men seksueel misbruik onderzoekt moet men ook rekening houden met verschillende factoren die elk bijdragen tot de ernst van het misbruik en de eventuele gevolgen. Het type misbruik is daar een voorbeeld van, men gaat er van uit dat seksueel misbruik zonder contact minder zware gevolgen heeft dan misbruik met contact (McClellan & Adams, 1995). Men moet ook rekening houden met de leeftijd van het slachtoffer. Het lijkt erop dat de gevolgen van seksueel misbruik zwaarder doorwegen als het kind in kwestie ouder is dan zeven jaar of na de puberteit (Beitchman et al.,

1992; Davenport, Browne & Palmer, 1994). Uit verschillende studies blijkt ook dat jongens meer gevolgen zouden ervaren dan meisjes (Beitchman et al., 1992). Er werd bovendien lang gedacht dat seksueel misbruik door mannen ernstigere gevolgen zou hebben dan misbruik door een vrouw (Kendall-Tackett, Meyer Williams & Finkelhor, 1993). Recente studies bevestigen dit echter niet altijd (Rudin, Zalewski & Bodmer-Turner, 1995). Een heel belangrijke factor is de relatie die de dader onderhoudt met het slachtoffer, waarbij incest door ouders beschouwd wordt als de ernstigste vorm van misbruik (McClellan & Adams 1995). Seksueel misbruik door volwassenen wordt als schadelijker beschouwd dan seksueel misbruik gepleegd door jongeren (Stevens-Simons & Reichert 1994). Er is ook consensus over het feit dat hoe langer het misbruik duurt hoe schadelijker de eventuele gevolgen voor het kind zijn (McClellan & Adams, 1995). Ook het opbiechten van het misbruik door het kind is een belangrijke factor. Zo zijn de gevolgen zwaarder wanneer het kind niet geloofd wordt door de ouders of vertrouwenspersoon (Finkelhor, Asdigian & Dziuba-Leatherman, 1995).

Een grote groep van kinderen die seksueel misbruikt zijn ondervindt hiervan verscheidene gevolgen, zowel in de kindertijd zelf als in de volwassenheid. Mannen en vrouwen die als kind seksueel misbruikt werden hebben een grotere kans op alcoholproblemen, druggebruik, zelfmoordpogingen en depressie. Deze personen geven ook vaker aan dat ze gehuwd zijn met een partner met een alcoholprobleem, dat er problemen zijn in hun huidige relatie en dat er problemen zijn in hun familie. De kans op problemen wordt groter als er sprake is van penetratie. Bovendien maakt het geen verschil uit of er sprake was van een mannelijke of vrouwelijke dader (Dube et al., 2005). In een andere studie vond men eveneens dat volwassenen die als kind seksueel misbruikt werden meer last hadden van psychiatrische stoornissen (zoals gedefinieerd door DSM-III-R). Bij vrouwen lag dit percentage bovendien hoger dan bij mannen. Zo hadden vrouwen meer kans op depressie, dysthymie, manie, agorafobie, paniekaanvallen, paniekstoornis, ptsd, sociale fobie, alcoholproblemen en drugproblemen. Bij mannen was er enkel een verhoogde kans op ptsd, alcoholproblemen en drugproblemen. Bovendien bleek uit deze studie dat seksueel misbruik door een naaste zwaardere gevolgen heeft dan misbruik door een vreemde, vooral bij vrouwelijke slachtoffers (Molnar, Buka & Kessler, 2001). Uit een onderzoek van Hébert, Tremblay, Parent, Daignault en Piché (2006) bleek dat kinderen die

misbruikt werden door een naaste meer internaliserende en externaliserende problemen hadden dan kinderen bij wie de dader een vreemde was. Zij vertoonden ook meer geseksualiseerd gedrag en werden beschouwd als minder sociaal competent door hun moeders. Ook de duur van het misbruik was geassocieerd met meer gedragsproblemen bij het slachtoffer. In een review van 45 studies onderzochten Kendall-Tackett et al. (1993) verschillende studies over de gevolgen van seksueel misbruik bij kinderen. Hieruit bleek dat in alle studies die ze bestudeerden, kinderen die seksueel misbruikt waren meer last hadden van angst, nachtmerries, ptsd, teruggetrokken gedrag, neurotische mentale aandoeningen, wreedheden, delinquent gedrag, seksueel ongepast gedrag, regressief gedrag, weglopen, algemene gedragsproblemen, zelfverwondend gedrag, internaliserend en externaliserend gedrag. Verder maakten deze auteurs ook nog een onderscheid tussen verschillende leeftijdsgroepen. Zo hadden peuters en kleuters meer last van angst, nachtmerries, ptsd, internaliserend en externaliserend gedrag en ongepast seksueel gedrag. Kinderen tussen zeven en 12 hadden dan weer meer last van angst, neurotische en algemene mentale aandoeningen, agressie, nachtmerries, schoolproblemen, hyperactiviteit en regressief gedrag. Bij adolescenten ging het om depressie, teruggetrokken gedrag, suïcidaal of zelfverwondend gedrag, somatische klachten, illegale daden, weglopen en middelenmisbruik.

Vrouwen die seksueel misbruikt worden hebben meer kans om seksueel risicogedrag te vertonen volgens Farmer en Pollock (1998). Bovendien hebben zij ook meer kans om opnieuw het slachtoffer te worden van seksueel misbruik (Nelson et al., 2002). Een kleine groep van slachtoffers van seksueel misbruik worden later zelf daders van seksueel geweld. Het mechanisme dat hierachter schuilt is nog niet gekend (Skuse et al., 1998).

Er zijn echter ook factoren die min of meer compenseren voor de gevolgen van het seksueel misbruik. Vooral de relatie met de ouder die niet de dader is (meestal de moeder) en afwezigheid van conflict in de familiale omgeving spelen hierin een grote rol (Elliott & Carnes, 2001). Zo blijkt uit een artikel van Feiring, Taska en Lewis (1998) dat ouderlijke steun een belangrijke protectieve factor is. Uit een studie van Hébert et al. (2006) blijkt dat kinderen die in hechte families leven zonder conflict minder gedragsproblemen vertonen in de maanden na de onthulling van seksueel misbruik.

Hoofdstuk 2: Factoren die de Betrouwbaarheid van Verklaringen van Kinderen Beïnvloeden

De afgelopen jaren is er veel onderzoek gedaan naar de betrouwbaarheid van getuigenissen van kinderen (Eden, 1994). In de literatuur zijn er twee kampen: het ene kamp beweert dat getuigenissen van kinderen betrouwbaar zijn (Goodman, et al., 1994a), de andere groep gelooft het tegendeel (Underwager & Wakefield, 1994). Om deze tegenstelling op te lossen is het nodig dat we naar het wetenschappelijk onderzoek omtrent de betrouwbaarheid van kinderen kijken. Zoals Ceci en Bruck (1994) terecht opmerken moet men er rekening mee houden dat de opdrachten in de besproken experimentele studies heel verschillend zijn van de realiteit. Vroeger weigerden sommige onderzoekers dan ook om experimenteel onderzoek omtrent de betrouwbaarheid van kinderen als getuigen te aanvaarden, omdat ze dachten dat de stress bij seksueel misbruik ervoor zorgde dat er minder herinneringen rond waren (Pipe, Lamb, Orbach & Esplin, 2004). Cordon, Pipe, Sayfan, Melinder en Goodman (2004) oordelen echter dat de herinneringen van kinderen aan pijnlijke of stresserende gebeurtenissen door dezelfde factoren beïnvloed worden als neutrale herinneringen. Alles wat in deze paper staat is dan ook toepasbaar op herinneringen rond seksueel misbruik.

In dit eerste hoofdstuk geef ik een overzicht van de verschillende factoren die de betrouwbaarheid van verklaringen van kinderen kunnen beïnvloeden. Achtereenvolgens bespreek ik het onderscheid tussen leugen en waarheid, suggestibiliteit van kinderen, factoren die een rol spelen bij het ondervragen van kinderen, het coderen, opslaan en oproepen van informatie, praten met kinderen en de criteria voor het nagaan van de betrouwbaarheid van de getuigenissen van kinderen.

Het Onderscheid Tussen Waarheid en Leugen:

Vooraleer kinderen een onderscheid kunnen maken tussen waarheid en leugen, moeten ze in staat zijn om het onderscheid te maken tussen fantasie en werkelijkheid. Sommige onderzoekers hebben geargumenteed dat kinderen in een fantasiewereld leven waardoor zij bepaalde zaken verzinnen. Piaget (1994) benadrukt de rol van fantasie en verbeelding in het leven van kinderen. Voor kinderen tot acht jaar is het volgens hem

dan ook moeilijk om onderscheid te maken tussen werkelijkheid en fantasie. Ander onderzoek toont echter aan dat kinderen hier wel toe in staat zijn. Zo lieten Morrison en Gardner (1994) kinderen tussen vijf en 12 drie stukken speelgoed zien en vroegen ze om de figuren die niet echt bestonden (bijvoorbeeld een fee) te onderscheiden van de wezens die echt bestaan (bijvoorbeeld een kikker). Uit hun onderzoek bleek dat zelfs de vijfjarigen hiertoe in staat waren, het was wel zo dat de fouten afnamen naarmate de leeftijd steeg. Een studie van Harris, Brown, Marriott, Whittal en Harrner (1994) laat echter zien dat de grens bij het onderscheid tussen fantasie en werkelijkheid bij kinderen zeer subtiel is. Wanneer ze aan vier- en zesjarigen vroegen om een monster te verzinnen dat in een doos zat, deden deze kinderen al snel alsof het monster in de doos echt bestond. Wanneer situaties intens beleefd worden blijken kinderen het onderscheid tussen fictie en realiteit makkelijk op te geven.

Ander onderzoek richtte zich op de moeite die jonge kinderen hebben met het maken van onderscheid tussen wat ze echt meegemaakt hebben en wat ze denken meegemaakt te hebben. Dit onderzoek concludeerde dat kinderen in het algemeen niet de neiging hebben om datgene wat zij zich verbeeld hebben te verwarren met wat er echt is gebeurd (Lindsay, Johnson & Kwon, 1994).

Gezien de inconsistente resultaten omtrent waarheid/leugen, beginnen veel ondervragers het verhoor dan ook met na te gaan in hoeverre het kind notie heeft van de begrippen leugen en waarheid. Het is moeilijk te zeggen wanneer kinderen dit onderscheid kennen, want het concept leugen bestaat uit verschillende facetten. Het begrip van kinderen omtrent waarheid en leugen verbetert sterk vanaf de leeftijd van vier jaar en blijft zich geleidelijk aan ontwikkelen gedurende de jaren nadien (Ceci, Leichtmann & Putnick, 1998). Het vermogen om onderscheid tussen beide concepten te maken varieert als functie van twee factoren: de vorm van de vragen en het geselecteerde onderwerp van discussie. Zo vonden Siegal en Peterson (1998) in hun studie dat drie- tot vijfjarige kinderen veel fouten maakten wanneer men aan hen vroeg of de beer in hun verhaal loog of niet. Ze maakten echter minder fouten wanneer men vroeg of de beer loog of hij zich vergiste. Onderzoek heeft aangetoond dat kinderen het onderscheid tussen waarheid en leugen beter kunnen maken wanneer men concrete vragen stelt. Abstracte vragen kunnen zelfs kinderen uit de lagere school in verwarring brengen (Walker, 1998). Er zijn drie beperkingen bij het invoeren van de discussie

omtrent waarheid en leugen tijdens het verhoor (Poole & Lamb, 1998). Sommige studies hebben aangetoond dat kinderen die deze discussie goed doorstaan niet meer accuraat of minder suggestibel zijn dan kinderen van dezelfde leeftijd die het onderscheid niet goed kunnen maken (Pipe & Wilson, 1998). Er is bovendien geen bewijs dat een typische discussie omtrent deze twee begrippen het kind dat ondervraagd wordt ertoe aanzet om de inaccurate informatie uit te zuiveren. In hun studie lieten Huffman, Warren en Frazier (1998) kleuters een reeks van activiteiten bijwonen die geleid werden door een bezoeker op hun school. De kinderen werden nadien ondervraagd met zowel niet-misleidende vragen als bepaalde misleidende vragen die verkeerde informatie bevatten over wat er was gebeurd. Elk kind werd ingedeeld in een van de drie volgende condities: geen discussie omtrent waarheid en leugen, een standaarddiscussie omtrent waarheid en leugen en een uitgebreide discussie omtrent waarheid en leugen. Kinderen in deze laatste conditie waren accurater dan de anderen. Kinderen die echter de standaarddiscussie voerden maakten evenveel fouten als kinderen bij wie er geen discussie plaatsvond. Als jonge kinderen bovendien fouten maken in hun rapportage over gebeurtenissen is dit vaak omdat zij het doel van de vragen niet begrijpen of omdat ze moeite hebben met het identificeren van de bronnen van hun kennis. Als dit het geval is dan zal een discussie omtrent waarheid en leugen zeker geen verbetering brengen in de accuraatheid van het kind. Dit wordt geïllustreerd door een studie van Haugaard (1998). In zijn onderzoek keken zowel kleuters, peuters als kinderen uit de lagere school naar een video waarin ofwel een jongen ofwel zijn moeder loog door te zeggen dat een meisje de jongen had geslagen. Haugaard wou weten of de kinderen dit als een leugen zouden bestempelen. Hij wou ook weten of de kinderen zouden vinden dat de moeder loog als ze de valse verklaring van haar zoon niet corrigeerde tegenover een buur en of de jongen loog als hij meewerkte aan de leugen van zijn moeder toen ze hierover vertelde. 95 procent van de kinderen die de video zagen waarop de jongen loog beschouwde dit als een leugen, 79 procent vond ook dat de moeder loog door de jongen niet te corrigeren bij de buur. In de groep die de moeder de leugen hoorde vertellen vond 86 procent dat de verklaring van de moeder een leugen was en 97 procent vond dat de jongen loog door mee te werken aan de leugen. De meeste kinderen waren dus heel goed in het identificeren van leugens, maar wanneer men de jongste kinderen vroeg naar kritieke thema's van de video, dan scoorden zij heel

slecht. Wanneer men vroeg of het meisje de jongen had geslagen beweerde 42 procent van de peuters en 18 procent van de kleuters dat dit effectief gebeurd was. Geen enkel kind uit de lagere school maakte deze fout. Ook al slagen kinderen er dus in om het onderscheid te maken tussen waarheid en leugen, dit wil nog niet zeggen dat ze ook op een accurate manier kunnen rapporteren over bepaalde gebeurtenissen.

De Suggestibiliteit van Kinderen:

Suggestibiliteit wordt gedefinieerd als de mate waarin het correct coderen, opslaan, herinneren en produceren van gebeurtenissen negatief beïnvloed kan worden door sociale en psychologische factoren (Ceci, Huffman, Smith & Loftus, 1998). Nog al te vaak denken ondervragers dat kinderen geen betrouwbare getuigen zijn omdat ze extreem vatbaar zijn voor suggestie (Ceci & Friedman, 2000). In deze sectie zal echter worden aangetoond dat dit niet zo is, ik zal dan ook trachten om een genuanceerd beeld te schetsen van de suggestibiliteit van kinderen.

Kinderen worden tijdens een verhoor geregeld blootgesteld aan misleidende informatie. Dit bestaat uit expliciete misleidende vragen, suggestieve vraagstellingen en instructies. Ook de omgeving waarin de ondervraging plaatsvindt hoort hier bij evenals de sociale druk. Vaak maken kinderen ook kennis met misleidende informatie buiten het verhoor. Onderzoek heeft reeds aangetoond dat misleidende vragen het antwoord van kinderen op latere neutrale vragen kunnen beïnvloeden. Zo lazen Ceci, Ross en Toglia (1998) korte verhalen voor aan kinderen tussen drie en twaalf jaar. Een dag later volgde er een misleidend gesprek met sommige kinderen. Later werden er aan de kinderen vier prenten getoond, twee tekeningen kwamen echt voor in het verhaal en de andere twee niet. Er werd aan de proefpersonen gevraagd om de prenten aan te duiden die echt voorkwamen in het verhaal. Leeftijdsverschillen kwamen enkel naar voor wanneer de kinderen misleidende informatie hadden gekregen. Het is onduidelijk of misleidende informatie de herinnering aan een specifieke gebeurtenis echt verandert of dat het gewoon tot een verkeerde rapportage leidt. Dit onderscheid is belangrijk. Als het immers enkel om een verkeerde rapportage gaat, dan impliceert dit dat, mits de juiste vragen, men nog achter de echte herinnering kan komen en zo een juiste rapportage kan verkrijgen. Newcombe en Siegal (1998) wijzen erop dat kinderen soms verkeerde informatie rapporteren naar aanleiding van suggestieve vragen, zelfs als ze weten dat dit

in contrast is met wat er echt gebeurd is. Ze doen dit echter omdat ze denken dat het gesuggereerde antwoord verwacht wordt. In hun onderzoek lazen deze onderzoekers een verhaal voor aan drie- tot vijfjarige kinderen over de eerste dag van Karen op school. Een dag later kregen de kinderen ofwel juiste ofwel misleidende informatie over twee cruciale details in het verhaal. Een week later interviewden de onderzoekers de kinderen en vroegen ze naar de originele details van het verhaal. De vragen die gesteld werden verwezen ofwel expliciet naar het moment waarop ze het verhaal hoorden ofwel niet. De jongste kinderen gaven veel van de gesuggereerde antwoorden wanneer de vragen in de niet expliciete vorm gesteld werden.

De term suggestieve vraagstelling heeft vele betekenissen. Zo beschouwen sommige auteurs ja/nee-vragen niet als expliciet suggestief omdat kinderen bij deze vragen zelden hele delen van een verhaal verzinnen, hoewel ze soms ten onrechte antwoorden op de vraag. Onderzoek heeft aangetoond dat een hele waaier aan instructies, gecombineerd met specifieke vragen, jonge kinderen ertoe kan aanzetten om foute informatie mee te delen, zonder dat er sprake is van suggestie. Zo vroegen Ceci et al. (1998) aan kinderen om na te denken over wat ze ervaren hadden en wat niet. Nadien selecteerden de kinderen steekkaarten met daarop verschillende zinnen waarin een gebeurtenis beschreven stond die de kinderen al dan niet hadden meegemaakt. Later vroeg de interviewer om goed na te denken en te zeggen of dit echt gebeurd was. Meer dan de helft van de kinderen verzon een vals verhaal voor tenminste één gebeurtenis.

Er zijn drie belangrijke vragen omtrent de suggestibiliteit van kinderen (Eden, 1994). Ten eerste is er de vraag of jonge kinderen meer suggestibel zijn dan oudere kinderen en volwassenen. Cohen en Harnick (1998) concludeerden uit hun onderzoek dat dit inderdaad zo is. De jongere kinderen waren eerder geneigd om zich te laten beïnvloeden dan de oudere proefpersonen. In hun experiment toonden ze een filmpje van 12 minuten over een diefstal aan negen- en twaalfjarige kinderen en aan volwassenen. Hun geheugen werd zowel direct na de film als een week later getest. Bij de directe test was de helft van de vragen misleidend en de negenjarigen gaven de minst nauwkeurige antwoorden op zowel de misleidende als de niet-misleidende vragen. Ook in een studie van Yuille en King (1994) kwam dit aan bod. Zes-, negen- en zestienjarigen zaten in een kamer waar een vreemd persoon binnen kwam om voor de planten te zorgen. De proefpersonen moesten een vrije beschrijving geven van wat ze

zagen. Er werden ook een aantal suggestieve vragen gesteld. De zesjarigen bleken makkelijker te beïnvloeden dan de oudere kinderen en ze herinnerden zich ook minder. Onderzoek van Marin, Holmes, Guth, en Kovac (1994a) toonde echter aan dat kinderen van vijf, acht en 12 jaar niet meer te beïnvloeden zijn dan volwassenen. Om dit te bewijzen lieten ze jonge kinderen en volwassenen een ruzie tussen twee volwassenen bekijken. Na een korte tussenperiode werden aan de proefpersonen 20 neutrale vragen gesteld en één misleidende. Het effect van deze vraag werd na twee weken getest toen alle vragen op een neutrale manier werden gesteld. Kinderen en volwassenen verschilden niet wat betreft de neutrale vragen die direct na de scène werden gesteld. De misleidende vraag zorgde voor een toename in onnauwkeurige antwoorden bij de bijbehorende neutrale vraag twee weken later en dit zowel bij kinderen als bij volwassenen. Suggestibiliteit bleek hier dus niet afhankelijk van leeftijd.

De tweede vraag luidt of kinderen over het algemeen suggestibel zijn (Eden, 1994). Uit de vorige onderzoeken blijkt inderdaad dat kinderen vatbaar zijn voor suggestie. Ook Rudy en Goodman (1994) toonden dit aan. Zij bestudeerden paren van vier- en zevenjarige kinderen die met een vreemd persoon in een caravan werden achtergelaten. Een kind van het paar speelde een spel met de vreemde persoon waarbij het kind zich moest verkleden als clown. Tijdens de interactie werd het kind opgetild door de vreemde persoon en werden er foto's gemaakt. Het andere kind observeerde de hele situatie. Tien dagen later werden er zowel suggestieve als niet-suggestieve vragen gesteld aan beide kinderen. Sommige vragen gingen over zaken die zouden kunnen leiden tot een klacht van seksueel misbruik (bijvoorbeeld de vraag of het kind uitgekled werd door de vreemde persoon). Er waren weinig verschillen in de antwoorden van de kinderen die deelnamen aan de interactie en de kinderen die observeerden. De oudere kinderen bleken wel nauwkeuriger bij de niet-suggestieve vragen dan de jongere kinderen. Voor de suggestieve vragen waren de cijfers van beide groepen hetzelfde. Moston (1994) toonde bovendien aan dat herhaling van de vragen het aantal juiste antwoorden van kinderen verkleinde. Hij beweerde dat dit voor een deel verklaart waarom kinderen suggestibel zijn: als men een vraag herhaalt dan kan het kind denken dat het eerste antwoord dat het gaf fout is.

De laatste vraag gaat na onder welke omstandigheden de getuigenissen van kinderen beïnvloed worden door suggestieve of sturende vragen (Eden, 1994). Hier is

veel onderzoek naar gedaan. Zo lieten Smith en Ellsworth (1994) aan kinderen een videoclip van een bankoverval zien. Nadien werden de kinderen ondervraagd, ofwel door onderzoekers die op de hoogte waren van de misdaad ofwel door mensen die er niet van op de hoogte waren. De kinderen moesten dan zeggen of de onderzoeker op de hoogte was van de misdaad of niet. Bovendien werd aan de ene helft van de kinderen suggestieve vragen gesteld en aan de andere helft niet-suggestieve vragen. De onderzoekers vonden dat suggestieve vragen onjuiste antwoorden opleverden wanneer het kind in de veronderstelling was dat de ondervrager al veel afwist van de misdaad. Als de ondervrager onbekend was met de feiten bleken suggestieve vragen geen invloed te hebben. Hiermee moet men dan ook rekening houden bij het ondervragen van kinderen. Cohen en Harnick (1998) lieten bovendien zien dat kinderen meer beïnvloedbaar zijn wanneer de ondervrager een hoge positie lijkt te hebben. Dit wordt ook bevestigd door een gevalstudie van Hershkowitz (2001), waarbij een tienjarig meisje in contact kwam met een exhibitionist. Wanneer haar moeder vroeg of er sprake was van aanrakingen, durfde het kind niet te weigeren en zei ze ja. Wanneer de status van de ondervrager verlaagt, vermindert het effect van misleidende vragen.

Samengevat blijkt dus dat kinderen over het algemeen vatbaar zijn voor suggestie. Dit wordt onder meer bepaald door de leeftijd, hoe jonger het kind, hoe vatbaarder. Bovendien zorgen ook de omstandigheden waarin het interview plaatsvindt voor mogelijke effecten.

Factoren die een Rol Spelen bij het Ondervragen van Kinderen:

De technieken die gebruikt worden bij het ondervragen van kinderen hebben diverse nadelen (Undeutsch 1994b). Zo blijkt uit onderzoek dat de meest opvallende en consistente leeftijdsverschillen voorkomen wanneer er tijdens de ondervraging gebruikt gemaakt wordt van vrije herinnering. Op dit soort vragen geven jonge kinderen minder informatie dan oudere kinderen. De informatie die ze zich herinneren is over het algemeen wel nauwkeurig (Dent 1994). Dit blijkt ook uit een onderzoek van Marin, Holmes, Guth en Kovac (1994b) waarbij een geënceneerde ruzie werd geobserveerd door proefpersonen tussen vijf en 25 jaar oud. Later vroeg men om dit voorval te beschrijven en toen bleek dat de jongere kinderen een heel precieze verklaring konden afleggen, maar dat ze minder informatie gaven dan de oudere proefpersonen.

Ook bij het stellen van precieze vragen duiken er problemen op. Sommige onderzoekers hebben gesteld dat de fouten die kinderen maken eerder te maken hebben met het weglaten van informatie dan met het vermelden van zaken die niet hebben plaatsgevonden. In een studie van Saywitz, Goodman, Nicholas en Moan (1994) werd dit onderzocht. 36 kinderen ondergingen een uitwendig vaginaal en anaal onderzoek. Nadien werden er open vragen gesteld omtrent dit onderzoek. De meerderheid van de kinderen zei echter niets over de aard van het onderzoek. Wanneer er specifieke vragen werden gesteld vertelden bijna alle kinderen echter wel iets over de aard van het onderzoek. Meestal bevatten de antwoorden die volgen op specifieke vragen minder informatie dan de antwoorden op open vragen. Ondanks dit feit geven kinderen toch minder details bij open vragen dan bij een reeks opeenvolgende specifieke vragen (Sternberg et al., 1998). Hieruit volgt dan dat een reeks specifieke vragen kan leiden tot een volledige weergave van een gebeurtenis. Er is echter een keerzijde. De antwoorden van kinderen op specifieke vragen zijn minder accuraat dan hun antwoorden op open vragen (Poole & Lamb, 1998). Ook Orbach en Lamb (2001) komen tot deze conclusie. Men kan zich de vraag stellen waarom specifieke vragen zo riskant zijn. Een eerste punt is dat kinderen kiezen wat ze zullen antwoorden op open vragen, bij specifieke vragen kan de onderzoeker zich echter richten op details die niet langer herinnerd worden. Dit verhoogt de kans op fouten (Steward, Bussey, Goodman & Saywitz, 1998). Bovendien is uit onderzoek gebleken dat kinderen zullen proberen om specifieke vragen te beantwoorden, zelfs als ze dit niet kunnen (Poole & White, 1998). Ook al zegt men als onderzoeker tegen het kind dat men ondervraagt dat het goed is om "ik weet het niet" te zeggen, onderzoek heeft uitgewezen dat kinderen deze optie niet vaak gebruiken. Sommige onderzoekers beweren dat ja/nee-vragen nog problematischer zijn dan andere types specifieke vragen. Er wordt kinderen immers geleerd dat ze moeten antwoorden op de vragen van volwassenen. Het kan dan ook zijn dat een kind ja antwoordt op een vraag waarop het eigenlijk geen antwoord weet. Zo stelden Poole en White (1998) vragen aan jonge kinderen over wetenschappelijke demonstraties die ze hadden gezien. Er zaten echter ook vragen bij over demonstraties die de kinderen niet hadden gezien. De kinderen antwoordden ja op 62 procent van de vragen over de demonstraties die ze niet hadden gezien. In een studie van Peterson en Bell (1998) werden twee- tot dertienjarigen ondervraagd over het hospitaal waar ze behandeld werden. De

onderzoekers vergeleken de antwoorden op open vragen, wie, wat, waar vragen en ja/nee-vragen. In vergelijking met de andere soorten vragen zorgden de ja/nee-vragen voor veel meer fouten. Soms is het stellen van specifieke vragen echter nodig om te achterhalen wat er precies gebeurd is. Ze leveren immers een precies overzicht van de feiten op. Men moet hiermee voorzichtig zijn omdat deze vragen al snel als suggestief kunnen overkomen en omdat ze bovendien vaak gesteld worden vanuit een bepaalde vooringenomenheid (Undeutsch, 1994b).

Warren, Hulse-Trotter en Tubbs (1994) hebben het effect van het herhalen van vragen op het geheugen van kinderen onderzocht. In deze studie beantwoordden de kinderen een eerste reeks vragen. Nadien werd verteld dat ze het niet zo goed gedaan hadden en dat ze het opnieuw moesten proberen. Tijdens de tweede ronde veranderden de kinderen hun antwoorden vaker dan de volwassenen die deelnamen aan de studie. Ook Poole en White (1994) onderzochten het effect van het herhalen van vragen. In hun onderzoek waren vier-, zes-, achtjarigen en volwassenen getuige van een ambigu voorval. De ene groep werd onmiddellijk na het voorval ondervraagd en ook een week later. Een andere groep werd slechts eenmaal ondervraagd, een week na het voorval. Alle vragen werden tijdens elke sessie driemaal gesteld. Er waren geen suggestieve vragen, enkel open vragen en ja/nee-vragen. De onderzoekers ontdekten dat het herhalen van open vragen weinig effect had op de antwoorden van zowel kinderen als volwassenen. Bij de herhaling van de ja/nee-vragen vertoonden de vierjarigen de sterkste neiging om hun antwoorden te wijzigen. Het herhalen van specifieke vragen kan dus jongere kinderen beïnvloeden. Kinderen kunnen immers denken dat het eerste antwoord dat ze gaven op de ja/nee-vraag fout was en dat dit de reden is dat de volwassene de vraag opnieuw stelt. Het gevolg hiervan kan zijn dat het kind een ander antwoord zal geven (Poole & Lamb, 1998). Er zijn nog meer nadelen verbonden aan het herhaald interviewen van een kind. De impact van expliciete suggestie speelt ook een rol. Expliciete suggestie zorgt er voor dat de accurateheid van de kinderen afneemt omdat er misleidende vragen herhaaldelijk gesteld worden. Dit is vooral het geval bij jonge kinderen (Cassel, Roebers & Bjorklund 1998). Er zijn echter ook meerdere redenen die pleiten voor het gebruik van herhaling van vragen. Ten eerste rapporteren kinderen verschillende zaken in verschillende interviews, zodat het herhalen van open vragen kan zorgen voor nieuwe informatie (Howe, Kelland, Bryant-Brown & Clark 1998). Ten

tweede kan het herhalen van open vragen tijdens opeenvolgende interviews ervoor zorgen dat er minder informatie verloren gaat, zoals gewoonlijk gebeurt na verloop van tijd. Deze procedure heeft meer voordelen wanneer het eerste interview kort na de specifieke gebeurtenis plaatsvindt (Baker-Ward, Hess & Flanagan, 1998). Men kan hieruit afleiden dat er geen consensus is omtrent het aantal interviews dat een kind moet ondergaan. Er is aan de ene kant weinig evidentie dat het herhalen van niet misleidende vragen een negatieve invloed op accuraatheid heeft. Meer nog, meerdere interviews kunnen zelfs nieuwe informatie opleveren. Aan de andere kant zorgt het herhalen van suggestieve en bepaalde specifieke vragen er dan weer voor dat de accuraatheid afneemt.

De kwaliteit van de ondervraging wordt niet alleen bepaald door de aard van de vragen maar ook door de houding van de ondervrager en zijn gezagsverhouding ten opzichte van het kind. Sommige onderzoekers hebben dan ook gekeken hoe de emotionele toon van een ondervraging het geheugen van kinderen kan beïnvloeden. Zo ondervroegen Goodman, Rudy, Bottoms en Aman (1994b) drie- tot zevenjarigen drie tot vier weken nadat ze een inenting hadden gekregen. De ondervraging gebeurde ofwel door een aardig persoon ofwel door een neutraal persoon. Alle kinderen kregen misleidende en specifieke vragen voorgeschoteld. De wijze van ondervraging had geen effect op de antwoorden van de oudere kinderen, maar jonge kinderen gaven minder foute antwoorden bij de aardige ondervrager. Goodman concludeerde dan ook dat als jonge kinderen zich op hun gemak voelen, zij dan resistenter zijn tegen misleidende vragen en dat ze dan minder foute beweringen doen. Kinderen kunnen dus wel degelijk beïnvloed worden door de houding van de ondervrager. De omgeving waarin de ondervraging gebeurt, evenals sociale druk kan de accuraatheid van het kind beïnvloeden. Goodman, Bottoms, Schwartz-Kenney en Rudy (1998) vonden in hun studie dat zowel drie- als zevenjarigen minder fouten in de beschrijving van een inenting maakten wanneer de interviewers steun gaven aan de kinderen. Deze steunende atmosfeer zorgde er ook voor dat er geen leeftijdsverschillen waren in de antwoorden van de kinderen op misleidende vragen. Dit werd ook gevonden in een gevalstudie van een tienjarig meisje dat beweerde dat ze seksueel misbruikt was. De ondervragers stelden vragen zowel op een ondersteunende, aanmoedigende manier of neutraal. In de eerste conditie vertelde het meisje veel meer dan bij de vragen die neutraal gesteld

werden (Hershkowitz, 2001). Aan de andere kant waren kinderen die geïnterviewd werden door een politieagent die duidelijk zei dat hij zich zorgen maakte over mogelijk misbruik minder accuraat bij vrije herinnering en gaven ze vaker toe aan misleidende vragen (Tobey & Goodman 1998). Er duiken ook ernstige problemen op wanneer evaluatieve commentaren consequent samengaan met expliciete misleidende vragen. Wanneer een interviewer aan vier- tot zesjarige kinderen verschillende misleidende vragen stelde, en het antwoord van de kinderen vervolgde met “dat was slecht, dat mocht hij niet doen”, maakten de kinderen meer fouten en verkeerde interpretaties (Lepore & SESCO, 1998). Ondervragers die kinderen verhoren moeten er dus voor zorgen dat ze een steunende, veilige atmosfeer creëren, zonder echter evaluatieve commentaren te geven.

Seksueel misbruik gaat gepaard met veel emoties en verwarring, niet alleen bij het kind zelf, maar ook bij de ouders. In de meeste gevallen zal het kind niet direct naar de politie gaan, maar wel naar een vertrouwenspersoon zoals de ouders of een leerkracht. Dit houdt in dat het kind nog voor het eerste verhoor al ondervraagd is geweest door iemand die geen deskundige is. Het risico is dan ook groot dat er in dit eerste gesprek suggestieve vragen worden gesteld. Op deze manier zal de politie een gekleurde versie van de feiten krijgen. Informatie die kinderen verwerken voor het eigenlijke verhoor kan de accuraatheid van hun antwoorden inderdaad sterk beïnvloeden. Zo gaven Bruck, Ceci, Francoeur en Barr (1998) evaluatieve feedback aan kinderen vier tot 18 maanden nadat ze een inenting hadden gekregen. Gedurende drie sessie bezochten de onderzoekers de kinderen thuis voor een speelmoment van 45 minuten. Gedurende deze bezoeken praatten de onderzoekers met de kinderen over alledaagse gebeurtenissen en over het bezoek aan het ziekenhuis voor de inenting. Kinderen die in de conditie met positieve feedback zaten kregen te horen dat de dokter heel trots was dat het kind zich zo goed gedragen had. De kinderen in de neutrale conditie kregen te horen dat de dokter eerst met de ouders van het kind had gepraat en dan de inenting had gegeven. Tijdens een vierde sessie vroegen de onderzoekers aan de kinderen om over het ziekenhuisbezoek te vertellen en hoe hoog de inenting volgens hen scoorde op een pijnschaal. Kinderen die in de conditie met positieve feedback zaten rapporteerden minder pijn. Dit komt eveneens naar boven in een gevalstudie van Hershkowitz (2001). Het ging om een tienjarig meisje, dat in contact was getreden met

een exhibitionist. Er was geen sprake geweest van fysiek contact. Na een eerste gesprek met de moeder, waarbij er suggestieve vragen gesteld werden, ging het meisje naar de politie met het verhaal dat ze verkracht was. Ze bleef dit een tijdje volhouden, tot onderzoek uitwees dat ze loog. Ook stereotiepen spelen hierbij een grote rol. In een experiment van Leichtman en Ceci (1998) observeerden jonge en oudere kinderen een vreemde man die hun klas bezocht. Kinderen die in de stereotypeconditie zaten kregen voordien te horen dat de man onhandig was en al veel voorwerpen had kapot gemaakt, kinderen in de controleconditie kregen geen informatie. Na het bezoek van de man werden de kinderen vijfmaal geïnterviewd ofwel met misleidende ofwel zonder misleidende vragen. Het vijfde interview was identiek voor alle kinderen. De proefpersonen die voordien te horen hadden gekregen dat de man onhandig was, maakten geen valse beschuldigingen bij neutrale vragen, maar de kinderen die in die conditie zaten en bovendien misleidende vragen kregen, maakten wel valse beschuldigingen. De suggestieve informatie die kinderen te horen krijgen voor de eerste ondervraging vinden dus wel degelijk hun weerslag tijdens de ondervraging zelf.

Het Coderen, Opslaan en Oproepen van Informatie bij Kinderen:

Onderzoekers hebben zich ook bezig gehouden met de mate waarin kinderen in staat zijn om informatie in hun geheugen te coderen, op te slaan en op te roepen. De meeste onderzoekers hebben het korte termijngeheugen voor voorwerpen en voor niet-traumatische gebeurtenissen bekeken en uit hun onderzoek blijkt dat de vaardigheid hierin toeneemt met de leeftijd (Ceci, Ross & Togliani, 1994). Het is best mogelijk dat traumatische ervaringen beter herinnerd worden, net omdat ze zo saillant zijn. Sommige onderzoekers beweren echter dat dit niet zo is. Als redenen geven zij aan dat niet alle seksueel misbruik pijnlijk of traumatiserend is. Bovendien begrijpen jonge kinderen de seksuele handelingen nog niet zo goed en dit kan ervoor zorgen dat de herinneringen minder accuraat zijn (Pipe et al., 2004). We mogen inderdaad aannemen dat stress ten tijde van de herinnering de accuraatheid doet dalen. Stress zal vaak aanwezig zijn omdat het praten over seksueel misbruik emotioneel zwaar is (Nathanson & Saywitz, 2003).

Heel jonge kinderen hebben een nauwkeurig geheugen over een langere periode, vooral wanneer de gebeurtenis opvallend of van persoonlijke betekenis is (Perris, Myers & Clifton, 1994). De herinnering van zelfs kleuters is heel goed wanneer de kinderen

zelf deelnemen aan de handeling (Rudy & Goodman 1994). Deze resultaten maken aannemelijk dat het herinneringsvermogen van jonge kinderen niet minder betrouwbaar is dan dat van oudere kinderen, zeker voor gebeurtenissen waar ze zelf bij betrokken zijn. Het vermogen om zich informatie te herinneren is niet alleen een functie van het geheugen maar wordt ook bepaald door reeds aanwezige kennis, mnemonische technieken, contextuele gegevens, motivatie en emotionele gesteldheid (Eden, 1994). Er zijn dan ook gevallen bekend waarin heel jonge kinderen de dader juist kunnen identificeren (Jones, 1994).

Kinderen moeten bovendien vaak wachten vooraleer het onderzoek naar de misdaad plaatsvindt, soms zelfs maanden. Men kan zich dan ook afvragen wat het effect is van deze vertraging op het vermogen van het kind om zich te dader en de gebeurtenissen te herinneren. Men veronderstelt dat de betrouwbaarheid van herinneringen zowel bij kinderen als bij volwassenen afneemt naarmate er meer tijd verstrijkt. Dent en Stevenson (1994) ontdekten dat na twee maanden de hoeveelheid algemene informatie die herinnerd wordt afneemt, maar de precisie van herinneringen blijft wel behouden. Dit onderzoek werd uitgevoerd bij tien- tot elfjarigen. Het is dus belangrijk om getuigenissen zo snel mogelijk op te nemen. Ook Peters (1994) toonde aan dat drie- tot zesjarigen een aantal weken na ontmoetingen met vreemden hier nog een opvallend goede herinnering aan hadden. Fivush en Schwarzmueller (1998) vermelden in hun studie dat jonge kinderen gebeurtenissen kunnen beschrijven maanden en zelfs jaren nadat deze plaatsvinden. Tijdens een onderzoek van Poole en White (1998) waren vier-, zes-, achtjarige kinderen en volwassenen aan het tekenen toen een onbekende man hun pen afnam en begon te vechten met de vrouwelijke onderzoeksassistente. Wanneer de proefpersonen een week later werden ondervraagd, waren de kinderen en de volwassenen even accuraat. Maar tijdens een ondervraging twee jaar later, was 20 procent van de informatie die de kinderen rapporteerden inaccuraat, tegenover zeven procent van de volwassenen. Bij open vragen maakten de kinderen vooral fouten door verwarring, of vergissing, eerder dan dingen te verzinnen. Ook specifieke vragen zorgden voor problemen. Herinnering met uitstel is ook problematisch wanneer kinderen ondervraagd worden over stressvolle gebeurtenissen. Goodman, Hirschman, Hepps en Rudy (1998) interviewden drie- tot zevenjarige kinderen opnieuw een jaar na een ziekenhuisbezoek waar ze inentingen gekregen

hadden. De hoeveelheid accurate informatie bij vrije herinnering daalde na een jaar, maar de hoeveelheid inaccurate informatie was nog steeds hetzelfde. In het laatste interview bleken kinderen vooral inaccuraat wanneer ze antwoorden op specifieke vragen over bepaalde handelingen en ze waren meer geneigd om in te stemmen met suggesties bij misleidende vragen. Het is niet verrassend dat de accuraatheid van kinderen afneemt na een tijdje, maar hoeveel uitstel is te veel om nog een min of meer accuraat verhaal te bekomen? Het onderzoek is niet zo duidelijk wanneer het om korte intervallen gaat, want accuraatheid varieert in functie van het type gebeurtenis en het type interview. Algemeen kunnen we stellen dat jonge kinderen het meeste effect ondervinden van uitstel van herinnering. (Poole & Lamb, 1998). Het is dan ook het beste om kinderen zo snel mogelijk na de specifieke gebeurtenis te ondervragen.

Ook aandacht speelt een rol bij het coderen, opslaan en oproepen van informatie. Om gebeurtenissen accuraat te rapporteren moeten kinderen immers eerst en vooral aandacht schenken aan de gebeurtenis op zich (Poole & Lamb, 1998). Gibson en Radner (1998) vonden geen evidentie voor het feit dat jonge kinderen zich minder bewust zijn van hun omgeving dan oudere kinderen. Deze onderzoekers concluderen dan ook dat alertheid niet veel verandert na de eerste levensmaanden. Ze voegen er wel aan toe dat kinderen beter worden in het zich concentreren op informatie die hen toelaat om specifieke doelen te bereiken. Jonge kinderen worden ook sneller afgeleid door irrelevante stimuli dan oudere kinderen of volwassenen. Wanneer men aan kinderen een paar tekeningen laat zien waarbij ze een tekening moeten onthouden en de andere moeten negeren, herinneren jonge kinderen zich minder tekeningen die ze moesten onthouden dan oudere kinderen. Ze herinneren zich wel evenveel of meer tekeningen die ze eigenlijk moesten negeren dan de oudere kinderen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat bij jonge kinderen de prefrontale cortex nog niet volledig is ontwikkeld, hierdoor hebben ze het moeilijk om niet-productief gedrag te onderdrukken (Bjorklund & Harnishfeger 1998). Kinderen zijn echter echte doorzetters als het gaat om taken die hen echt interesseren. Sommige onderzoekers hebben de relatie bestudeerd tussen aandachtsstrategieën van kinderen en hun kennis. Dit deden ze door de kinderen te observeren tijdens bekende taken, zoals televisie kijken. De resultaten tonen aan dat zelfs kleuters in staat zijn om hun aandacht te verdelen tussen het televisiekijken en spelen, door gebruik te maken van geluidskennmerken die een verandering van

onderwerp tijdens het televisieprogramma aanduiden. Het werd ook duidelijk dat deze strategieën minder effectief waren als het kind de inhoud van het televisieprogramma niet kende (Anderson, Lorch, Field, Collins & Nathan, 1998). Het verdere onderzoek rond aandacht bij kinderen leidde tot verschillende strategieën om de performantie van kinderen gedurende verhoren te verbeteren. Ondervragers moeten de ruimte zo inrichten dat er zo weinig mogelijk afleiding is voor het kind, dit helpt het kind om de aandacht te richten. Een verhooruimte moet vrolijk en niet bedreigend zijn, zonder rommel en eenvoudig. Omdat kinderen de neiging hebben om slechts geïnteresseerd te zijn in een bepaalde conversatie voor een korte periode, moeten de ondervragers op voorhand hun doelen goed overdenken en vastleggen. Het kan zijn dat ze een lang interview willen doen om zoveel mogelijk info ineens te verzamelen, maar ze moeten de waarde van de verkregen info afwegen tegen het feit dat het kind snel de aandacht verliest (Lamb, Sternberg & Esplin, 1998). Zelfs wanneer kinderen over een specifieke gebeurtenis beginnen te praten tijdens een verhoor, verschuift hun aandacht immers vaak gedurende de ondervraging. Na een serie vragen over een speelsessie met Mr. Science, een speelgoedfiguur, stelden interviewers de laatste vraag aan de kinderen in een studie van Poole en Lindsay (1998). Ze moesten nadenken over alles wat ze reeds verteld hadden. Als er iets was dat ze toen niet konden zeggen en nu wel, mochten ze dat nu doen. De kinderen in deze studie gingen er niet altijd van uit dat deze vraag betrekking had op de speelsessies en sommige kinderen begonnen dan ook te praten over gebeurtenissen binnen hun familie of andere zaken. Het is ook moeilijk om een evenwicht te vinden tussen het kind bij het interview houden en de stress voor het kind zo min mogelijk houden. In een studie ontwierpen Steward, Farquhar, Driskill en Steward (1998) een verhoorprocedure waarbij er ondersteuning werd gegeven door een computer om zo de emotionele stress van het vertellen van een gebeurtenis aan vreemde volwassenen te verminderen. Tegelijk hielp dit design om kinderen bij de les te houden. Deze procedure hielp kinderen tussen drie en zes jaar om meer naar het verhoormateriaal te kijken, minder naar andere voorwerpen in de kamer te kijken en zich minder bezig te houden met het manipuleren van voorwerpen in de kamer dan kinderen die ondervraagd worden met behulp van anatomische tekeningen. Omdat kinderen steeds meer bekend zijn met computertechnologie, is dit een veelbelovend onderzoek. Samengevat toont het

onderzoek omtrent aandacht aan dat het weliswaar iets moeilijker is om jonge kinderen te verhoren, maar dat het toch kan als men rekening houdt met hun mogelijkheden.

Een andere belangrijke vraag is of het kind weet waar het zijn kennis vandaan haalt. Dit is cruciaal om te begrijpen hoe de rapportages van kinderen gekleurd kunnen worden door de interactie met andere kinderen of volwassenen. Wanneer het kind een probleem heeft met het identificeren van de bron van zijn of haar kennis, kan het gebeuren dat het kind zegt dat hij of zij iets ervaren heeft, terwijl het dit eigenlijk heeft gehoord van een ander kind of een volwassene. Kinderen halen herinneringen vaker door elkaar wanneer het onderscheid tussen de mogelijke bronnen moeilijk is omdat deze bronnen sterk op elkaar lijken of omdat het geheugenspoor sterke vervormingen heeft ondergaan (Lindsay et al., 1994). Zo maakten kleuters en kinderen uit de lagere school meer fouten in het identificeren van bronnen wanneer er twee weken verstreken tussen het contact met de bronnen van kennis en het testmoment. Wanneer de kinderen onmiddellijk na het contact getest werden maakten ze minder fouten (Parker 1998). Jongere kinderen hebben meer problemen met het identificeren van hun bronnen van kennis dan oudere kinderen. Zo toonden Taylor, Esbensen en Bennett (1998) zowel nieuwe informatie als oude, bekende informatie aan vier- en vijfjarigen en nadien vroeg men om te zeggen welke informatie zojuist nieuw voor hen was. Vooral de vierjarigen hadden de neiging om te zeggen dat ze altijd al geweten hadden wat ze zojuist hadden gezien. In een studie van Gopnik en Graf (1998) leerden kinderen over de inhoud van een lade ofwel door inferentie, ofwel door verbale instructies ofwel door de inhoud te zien. Wanneer men nadien vroeg hoe ze dit geleerd hadden, waren de driejarigen erg inaccuraat in het identificeren van hun bronnen. Als mogelijke reden hiervoor geven Schacter, Kagan en Leichtman (1998) aan dat de frontale lob nog onvolgroeid is. Dit kan echter niet alles zijn, aangezien de frequentie van fouten ook afhankelijk is van het soort vragen die de onderzoekers stellen. Zo stelden Robert en Blades (1998) in hun experiment vast dat vier- en tienjarigen die een gebeurtenis zagen op de televisie en er zelf een meemaakten even accuraat waren in hun herinnering van de gebeurtenissen. De kleuters maakten evenwel meer fouten wanneer er specifieke vragen aan hen werden gesteld. Ook andere onderzoekers stellen vast dat kinderen eerder informatie uit een foute bron halen wanneer men specifieke vragen stelt in plaats van open vragen (Poole & Lindsay, 1998). Om de betrouwbaarheid van de getuigenissen van kinderen te

verbeteren is het dus belangrijk dat onderzoekers specifieke namen, voorwerpen, acties of locaties niet benoemen of vermelden voordat het kind in kwestie deze vermeld heeft (Poole & Lamb, 1998). Verder onderzoek moet uitmaken op welke manier onderzoekers navraag moeten doen naar de bronnen van informatie van het kind.

Psycholinguïstische Problemen bij het Verhoren van Kinderen:

Wanneer men kinderen verhoort als getuigen moet men opletten. Men mag niet tegen hen praten alsof ze volwassenen zijn, kinderen zullen immers geen moeilijke woorden begrijpen. Bovendien hebben kinderen ook moeite met het volgen van een gesprek als de ondervragers vlug van onderwerp veranderen. Men mag echter ook niet tegen kinderen praten alsof ze kinderen zijn. Dit is moeilijker te begrijpen, maar als men kijkt naar alledaagse conversaties tussen volwassenen en kinderen, zal men al snel inzien waarom dit niet mag. In normale situaties geven kinderen geen informatie prijs aan volwassenen. In het algemeen domineren volwassenen de conversatie en zeggen ze het kind hoe het zich moet gedragen, wat wel of niet mag. Tijdens het interview is het echter de bedoeling dat het kind het gesprek domineert en informatie deelt met de onderzoeker. Aangezien dit nieuw is voor kinderen, zullen zij vaak dingen zeggen waarvan ze denken dat volwassenen dit goed vinden of willen horen, ongeacht of deze zaken correct zijn of niet (Poole & Lamb, 1998). Meerdere vragen direct na elkaar stellen is nefast, het kind zal dan niet goed weten welke vraag het moet beantwoorden. Het is nog meer verwarrend als de opeenvolgende vragen naar verschillende concepten verwijzen, het is beter om een vraag te stellen, het antwoord af te wachten en dan een nieuwe vraag te stellen (Warren, Woodall, Hunt & Perry, 1998). Zowel kinderen als volwassenen vinden het moeilijk om vragen te beantwoorden die een negatie of een dubbele negatie bevatten, dit moet men dan ook proberen vermijden bij het verhoren van kindergetuigen (Perry et al., 1998). Uit onderzoek is verder ook gebleken dat kinderen vragen die beginnen met wie, wat en waar vroeger kunnen beantwoorden dan vragen die beginnen met wanneer, hoe en waarom. Vermoedelijk komt dit doordat de onderliggende concepten die in deze vragen vervat zitten pas op een latere leeftijd begrepen worden (deVilliers & deVilliers, 1998). Uit een studie van Warren en McCloskey (1998) bleek dat zelfs kinderen van een jaar notie hebben van om de beurt spreken tijdens conversaties, maar de vaardigheid om gedurende een langere tijd slechts

een onderwerp te bespreken ontwikkelt zich slechts geleidelijk aan. Vaak herhalen kinderen een deel van de vraag van volwassenen. Soms wordt dit door de onderzoekers in kwestie dan beschouwd als een bevestigend antwoord. Men moet hier echter mee opletten; het is simpelweg mogelijk dat de kinderen in de war zijn door de vraag en daarom een deel ervan herhalen (Poole & Lamb, 1998). Kinderen verwachten dat volwassenen een antwoord op hun vraag willen, daarbij komt nog dat de meeste kinderen geleerd hebben dat ze moeten meewerken met volwassenen en moeten luisteren. Dit alles zorgt er voor dat de antwoorden van kinderen op specifieke vragen minder accuraat zijn dan antwoorden op vragen die geen specifieke handelingen of voorwerpen bevatten (Carter, Bottoms & Levine, 1998).

Psycholinguïstische vaardigheden spelen dan ook een belangrijke rol bij het getuigen door kinderen. De semantiek en de syntax van de taal die volwassenen gebruiken is in het beste geval verwarrend voor kinderen en in het ergste geval totaal onbegrijpelijk. Het taalgebruik van volwassenen kan ertoe leiden dat het kind aan zijn eigen verhaal gaat twijfelen (Walker, 1994). Onderzoek van Goodman en Clarke-Stewart (1994) heeft aangetoond dat kleuters hun oren en armen aanwezen toen men vroeg om hun geslachtsdelen aan te duiden. In elk gesprek met kinderen omtrent lichaamsdelen en seksueel gedrag zou men dus de correcte kinderterminologie moeten gebruiken om verwarring te vermijden. In de rechtszaal gebruiken volwassenen vaak ingewikkelde zinsconstructies die het kind in de war kunnen brengen. Hierdoor kan de geloofwaardigheid van zijn getuigenis in vraag worden gesteld (Loftus & Goodman, 1994). Semantische kennis is een andere belangrijke factor. Hieronder verstaan we de algemene kennis van verklarende en associatieve betekenissen van concepten (Eden, 1994). Afgezien van de hoeveelheid kennis, speelt ook de representatie van deze kennis een rol bij het herinneren. Wanneer de semantische kennis van een kind over een bepaald persoon impliceert dat die persoon sterk en knap is, kan dit betekenen dat hij deze persoon ook aantrekkelijk vindt. Wanneer kinderen met dergelijke overtuigingen zich karakteristieken proberen te herinneren die onverenigbaar zijn met deze overtuigingen (bijvoorbeeld een persoon is sterk en knap, maar toch onaantrekkelijk), dan kunnen ze dit wel onmiddellijk na de ervaring, wanneer de herinnering nog scherp is. Wanneer men de kinderen pas na een tijdje test, dan is de herinnering vervaagd en zullen de kinderen makkelijker fouten maken (Ceci & Bruck, 1994).

Een ander belangrijk punt is het verband tussen leeftijd en het soort fouten die gemaakt worden, bijvoorbeeld wanneer kinderen juridische termen definiëren. Jonge kinderen zullen eerder toegeven dat zij een bepaalde term niet kennen dan oudere kinderen. Deze laatste zullen vaak proberen om een antwoord te formuleren, zelfs wanneer zij het correcte antwoord niet weten (Walker, 1994). Gezien deze resultaten is het dus heel belangrijk dat de personen die kinderen ondervragen heel duidelijk zijn in wat zij precies verlangen van het kind (Eden, 1994).

Een ondervraging beschouwt men pas als succesvol wanneer de ondervrager een zo compleet en accuraat mogelijk verslag krijgt van de ondervraagde, in dit geval het kind. Zowel het kind als de ondervrager dienen dan ook een begrip te hebben van de uitgebreide hoeveelheid regels die vragen en antwoorden met elkaar verbinden. De vraag is of kinderen op de hoogte zijn van deze regels. Doorgaans probeert de ondervraagde achter de bedoeling van de ondervrager te komen, dit doet hij door de indirecte betekenis van de vragen te ontdekken. Dit geldt zowel voor kinderen als volwassenen. Kinderen zijn bovendien meestal coöperatieve partners, zij geven ondervragers het soort informatie waarvan ze denken dat die van hen wordt verwacht. Daarom proberen kinderen hun antwoorden soms in overeenstemming te brengen met wat zij als bedoeling van de ondervrager te zien (Romaine, 1994). Kinderen zien volwassenen immers meestal als geloofwaardige en competente bronnen van informatie, zij kennen hen meer geloofwaardigheid toe dan aan hun leeftijdsgenoten (Sonnenschein & Whitehurst 1994). Uit een studie van Ackerman (1994) blijkt inderdaad dat jonge kinderen geneigd zijn volwassenen te geloven. Kinderen probeerden de vragen van volwassenen op te lossen, zelfs als deze bizar waren. Wanneer onzinnige vragen werden gesteld, antwoordden de meeste vijf- en zevenjarigen met ja of nee. Slechts enkelen zeiden dat ze het antwoord niet wisten. De regels die aan een conversatie ten grondslag liggen zijn dus van belang voor een goed begrip van de geloofwaardigheid van kinderen. Anders dan volwassenen trekken kinderen zelden de geloofwaardigheid van de vragen van de volwassenen in twijfel.

Criteria voor het Nagaan van de Betrouwbaarheid van de Getuigenissen van Kinderen:

De betrouwbaarheid van verklaringen door kinderen wordt door een veelheid van factoren beïnvloed. Het nauwkeurig bepalen van deze betrouwbaarheid is echter vrij moeilijk.

Onderzoek heeft geleid tot de Undeutschhypothese die stelt dat een verklaring die berust op herinnering qua inhoud en kwaliteit verschilt van een verklaring die berust op fantasie (Undeutsch, 1994a). De waarheidsgetrouwe verklaringen van kinderen zouden bepaalde specifieke kenmerken vertonen die verzonden verklaringen niet hebben en omgekeerd. Deze methode wordt Criterion Based Content Analysis (CBCA) genoemd. CBCA is een deel van SVA, Statement Validity Analysis, ofwel geldigheidsverklaringanalyse. Deze analyse van de verklaring van een kind wordt uitgevoerd aan de hand van zogenaamde realiteitscriteria. Deze criteria brengen bepaalde kenmerken van de verklaring aan het licht die een onderscheid kunnen maken tussen geloofwaardige en verzonden getuigenverklaringen. Het voornaamste deel van het onderzoek bestaat uit een goed voorbereide ondervraging van het kind. Tijdens de ondervraging moet het verbale en non-verbale gedrag geobserveerd worden, men moet echter ook rekening houden met de cognitieve vaardigheden van het kind.

Er zijn 19 realiteitscriteria, opgedeeld in vijf categorieën (Köhnken, 1994). De eerste categorie wordt algemene kenmerken genoemd en bevat onder meer de logische consistentie. Dit vereist dat de verklaring geen tegenstrijdigheden bevat. Bij ongestructureerde productie houdt men rekening met het cognitief vermogen van het kind. Bij een beperkt cognitief vermogen zullen kinderen zelden op een ongeorganiseerde manier een verzonden verhaal kunnen vertellen. Tenslotte let men ook op de hoeveelheid details. Een grote hoeveelheid wordt gezien als een indicatie voor geloofwaardigheid. Als tweede categorie heeft men de specifieke inhoud. Deze categorie bestaat uit de contextuele samenhang, de beschrijving van interacties en het reproduceren van conversatie. Het eerste wordt gezien als een indicator van geloofwaardigheid. Men veronderstelt immers dat gebeurtenissen bijna altijd verband houden met een ingewikkelde sociale en fysieke situatie en met omstandigheden die kenmerkend zijn voor dat specifieke moment. Hoe complexer de verbanden, hoe minder waarschijnlijk dat het verhaal verzonden is. De beschrijving van interacties wordt dan

weer gekenmerkt door een opeenvolging van acties en reacties. Als laatste component heeft men het reproduceren van conversatie. Dit houdt in dat het kind verslag doet van de gesprekken tussen verschillende personen in een rollenspel. In de derde categorie kijkt men naar de merkwaardigheden in de inhoud. Men let onder meer op ongebruikelijke details, overbodige details, het niet-begrijpen van details, verband met externe associaties, vermelden van de subjectieve psychische toestand en de beschrijving van de geestelijke toestand van de dader. Als men deze zaken vindt in de verklaring van het kind, dan is het verhaal naar alle waarschijnlijkheid waar. De vierde categorie gaat over motivatie. Men stelt zich hier de vraag of de beschuldiging gezien kan worden als doelgericht, gemotiveerd gedrag. Als de verklaring van het kind spontaan is, en als het kind later nog zaken toevoegt aan het verhaal, of bepaalde zaken in twijfel trekt, dan is het verhaal waarschijnlijk waar. Bij de laatste categorie kijkt men naar elementen die specifiek zijn voor seksueel misbruik (Eden, 1994).

De voornaamste kritiek op CBCA en SVA is dat het veel componenten bevat. Het is voor experts dan ook onmogelijk om voldoende getraind te zijn in alle disciplines die bij SVA betrokken zijn (denk maar aan psychologie, communicatiewetenschap,...) (Wells & Loftus, 1994). Toch is deze techniek werkzaam, zoals blijkt uit een gevalsstudie van Hershkowitz (2001). In deze studie loog een tienjarig meisje over seksueel misbruik en zei ze dat ze verkracht was. Om de betrouwbaarheid van haar verklaring na te gaan gebruikte men CBCA, hieruit bleek inderdaad dat haar verklaring verzonnen was, wat ze nadien ook toegaf.

Besluit:

Zoals uit dit tweede hoofdstuk blijkt, bestaat er op de vraag of kinderen betrouwbare getuigen zijn geen eenduidig antwoord. Dit is immers afhankelijk van veel factoren. Als ondervrager kan men echter op een paar zaken letten. Zo kan men zorgen voor een veilige, positieve sfeer in de verhoorkamer, zonder echter voor al te veel afleiding te zorgen, de aandacht moet immers bij het gesprek blijven. Verder is het ook beter als men suggestieve vragen vermijdt. In de meeste gevallen worden kinderen beïnvloed door factoren van buitenaf, zoals ouders. Dit moet een extra stimulans zijn om suggestieve vragen uit het interview te weren, anders zou de verklaring van het kind extra gekleurd kunnen worden. Natuurlijk kan men niet eisen dat men specifieke

vragen tijdens een verhoor overboord gooit, want ze leveren heel wat broodnodige informatie op, maar men moet toch in het achterhoofd houden dat deze vragen zorgen voor minder accurate antwoorden. Dit geldt ook voor het herhalen van vragen. Men moet er eveneens voor zorgen dat het kind de vragen die aan hem of haar gesteld worden begrijpt en dat het kind weet dat het mag zeggen dat hij/zij het antwoord niet weet. Er kan niet veralgemeend worden bij kinderen omtrent hun betrouwbaarheid, omdat ze zo individueel verschillend zijn. Een kind kan voor zijn op zijn leeftijdsgenoten of juist achter. Daarom is het belangrijk dat men naar de individuele sterktes en zwaktes van elk kind kijkt. We kunnen echter wel zeggen dat kinderen het potentieel bezitten om betrouwbare getuigen te zijn. Bovendien bestaat er een vrij goede methode om deze betrouwbaarheid na te gaan.

Hoofdstuk 3: Stoornissen die kunnen Leiden tot Valse Beschuldigingen

Volgens Mikkelsen, Gutheil en Emens (1992) zijn er vier vormen van valse beschuldigingen van seksueel misbruik te identificeren. Ten eerste zijn er de beschuldigingen die voorkomen tijdens voogdijzaken. Dit zou de meest frequente vorm zijn. Het gaat hier vooral om de bewuste manipulatie van een ouder om de voogdij in handen te krijgen. Het tweede type zijn de beschuldigingen die het resultaat zijn van een psychologische stoornis bij de aanklager. Dit kan zowel een ouder zijn als het kind. Het derde type komt voort uit de bewuste manipulatie door een kind of adolescent. Hier maakt het kind een beschuldiging naar de volwassene toe om een bepaald doel te bereiken of om wraak te nemen. Vaak zijn stiefouders of pleegouders hier slachtoffer van. De leugens van deze kinderen worden vrij snel doorprikt. Als vierde type zijn er de valse beschuldigingen die ontstaat door toedoen van medici en therapeuten die ervan overtuigd zijn dat er seksueel misbruik heeft plaatsgevonden. Zo rapporteren Mikkelsen et al. (1992) een gevalstudie waarbij een patiënt met eetstoornissen valse beschuldigingen ging uiten naar haar vader toe omdat de therapeut overtuigd was dat eetstoornissen veroorzaakt worden door seksueel misbruik. Dit zou niet frequent voorkomen.

In het volgende hoofdstuk heb ik niet al deze types besproken. Enkel type een en twee komen aan bod, vooral omdat het derde en vierde type ofwel eerder zeldzaam is, ofwel snel doorprikt wordt. In dit hoofdstuk komen pseudologia fantastica, Munchausen by Proxy, folie à deux, valse beschuldigingen bij voogdijzaken en parental alienation syndrome aan bod. Ik heb gekozen voor pseudologia fantastica omdat deze aandoening niet heel bekend is, bovendien toont zij aan dat kinderen niet altijd onschuldig zijn en geloofd moeten worden. Munchausen by Proxy werd geselecteerd omdat dit nog steeds een ondergediagnosticeerde stoornis is. Niet iedereen gelooft in het bestaan van deze ziekte en velen hebben problemen met het feit dat moeders beschouwd worden als daders. Folie à deux was een interessant onderwerp omdat deze stoornis ervoor zorgt dat het kind overtuigd blijft van het misbruik, ook al zijn er geen bewijzen. Voor valse beschuldigingen bij voogdijzaken heb ik gekozen omdat kinderen hier vooral een slachtoffer zijn. Op deze manier worden zij immers weggehouden van een liefhebbende ouder. Parental alienation syndrome toont dan weer aan dat kinderen inderdaad niet

altijd het slachtoffer zijn. Bovendien is dit een controversiële aandoening en velen denken dan ook dat dit vooral moeders viseert. Ik heb echter proberen aantonen dat moeders hier ook het slachtoffer kunnen zijn en de vaders de dader. Voor elke stoornis is getracht te beschrijven hoe deze eruit ziet en wat de onderliggende mechanismen kunnen zijn.

Pseudologia Fanstastica

Delbruck was de eerste die het concept pathologisch liegen (of pseudologia fantastica) duidelijk beschreef volgens een artikel van Dike, Baranoski en Griffith (2005). Pseudologia fanstastica is een concept dat weinig mensen kennen en ook het mechanisme erachter is niet helemaal duidelijk (Birch, Kelln & Aquino, 2006). Een definitie van Healy en Healy, eveneens in het artikel van Dike et al. (2005) geeft aan dat het gaat om een falsificatie die buiten proportie is, deze kan extensief en complex zijn en enkele jaren tot een heel leven omvatten. Het is belangrijk dat men een onderscheid kan maken tussen gewoon liegen en pathologisch liegen. Gewone leugens spelen vaak een rol in het dagelijks leven (denk maar aan de leugens om bestwil). Het is een gegeven dat opduikt tijdens de normale ontwikkeling van kinderen, zo leren zij inzien dat hun ouders hun gedachten niet kunnen controleren (Weston & Dalby, 1991). Pathologisch liegen verschilt sterk van gewoon liegen in kwantiteit en in kwaliteit. Het liegen moet immers chronisch gebeuren en de leugens moeten groots zijn. Ze houden wel nog verband met de realiteit, maar lijken onwaarschijnlijk. (Dike et al., 2005). Volgens Selling, in het artikel van Birch et al. (2006), ligt een mentale stoornis aan de basis van pseudologia fantastica. Er is geen duidelijke materiële of sociale beloning verbonden aan het liegen, het zou gaan om een innerlijke dynamiek. Het lijkt alsof men liegt zonder enige reden. Dit is echter niet waar, het kan wel zo lijken, omdat de interne motivatie groter is dan de externe motivatie, zoals geld of macht. Er is echter wel degelijk een motivatie, zij het dan een interne. Ook bij kinderen zouden er geen materiële beloningen aan de basis liggen van het pathologisch liegen. Men moet dus een onderscheid maken tussen kinderen die seksueel misbruik verzinnen om bijvoorbeeld wraak te nemen op een stiefouder en kinderen die lijden aan pseudologia fantastica. (Bernet, 1993). Het is eveneens belangrijk om bij kinderen aan te tonen of zij het onderscheid tussen waarheid en leugen reeds kennen (zie ook het tweede hoofdstuk).

Wanneer het onduidelijk is of het kind een dergelijk onderscheid kan maken, is het niet waarschijnlijk dat er sprake is van *pseudologia fantastica*. Kinderen met deze aandoening kennen dit onderscheid immers, aangezien zij toegeven dat ze liegen wanneer zij met de waarheid geconfronteerd worden. Soms passen zij hun verhaal ook aan wanneer zij geconfronteerd worden met hun leugens en verzinsels. (Bernet, 1993). Healy en Healy, eveneens in Birch et al. (2006) geven aan dat er volgens hen veel gevallen zijn van pathologisch liegen bij kinderen en jongeren. Zij geven echter geen exacte prevalentiecijfers voor kinderen.

Volgens Deutsch (1982) is *pseudologia fantastica* de reactivatie van een onbewust geheugenspoor van een vroegere, echt ervaren gebeurtenis. Enkele andere auteurs sluiten zich hierbij aan en Deutsch geeft aan dat pathologisch liegen een manier is om de herinnering aan deze gebeurtenis verder te onderdrukken. Het kind weet immers dat de leugen niets meer is dan een leugen, dit kan hem of haar helpen om te geloven dat de herinnering aan een echte gebeurtenis ook slechts een leugen of fantasie is. Zo zou een kind kunnen verzinnen dat hij of zij seksueel misbruikt werd, om zo de herinnering aan het echte misbruik te onderdrukken of verbergen. Een ander mogelijk onderliggend mechanisme kan zijn dat er sprake is van twee vormen van levens naast elkaar, het eigenlijke leven en het verlangde leven. Wanneer het verlangde leven de overhand gaat nemen, gaat men beginnen liegen om dit in stand te houden. Zo kan men er bijvoorbeeld van dromen een held te zijn. Men kan dan allerlei heldhaftige acties die men zogenaamd heeft ondernomen verzinnen. (Dike et al., 2005).

Vaak zijn de leugenaars in hun eigen leugens helden of slachtoffers (King & Ford, 1988). Het is echter ook mogelijk dat *pseudologia fantastica* bij kinderen zich uit door het verzinnen van seksueel misbruik. Zo geven Yates en Musty (1988) het voorbeeld van een vijfjarige jongen die aangaf dat hij seksueel misbruikt werd. Hij vertelde hier erg uitgebreide verhalen over. Deze verhalen konden echter snel doorprikt worden. Er zijn erg weinig gegevens over de prevalentie van *pseudologia fantastica*. Men is het er wel over eens dat de prevalentie niet zo hoog is (Weston & Dalby, 1991). Men schat de prevalentie van *pseudologia fantastica* bij volwassenen op ongeveer een procent. King en Ford (1988) geven aan dat er evenveel vrouwen als mannen lijden aan deze stoornis.

Er bestaat ook zoiets als *pseudologia à deux*: de waanvoorstelling van folie à deux wordt dan vervangen door een dominante ander die een leugen verzint en een

ander hierin betreft. Beiden delen zij dan het geloof in de leugen. (Casey, 1989; Deutsch, 1982).

Munchausen by Proxy (MBPS)

Munchausen by Proxy werd door Rosenberg (1987) gedefinieerd als ziekte in een kind dat gesimuleerd en/of geproduceerd wordt door een ouder of iemand die zich in de ouderrol plaatst. Het kind wordt onderworpen aan medische onderzoeken en zorg, vaak bestaande uit verschillende medische procedures. In deze definitie gaat het vooral om ziekte, waarvoor men hulp zoekt in de medische wereld. Schreier (1996) geeft aan dat men deze definitie kan uitbreiden naar politieagenten, kinderbescherming, schoolpersoneel, advocaten,... Kortom de vroegere definitie waarin het syndroom aangemeld werd bij een arts, is te eng. Het is aangeraden om de definitie uit te breiden naar anderen in onze maatschappij naar wie wordt opgekeken (zoals politie, advocaten,...). Men zal zich dan ook niet meer aanmelden met een ziekte, maar met leerstoornissen, aandachtsstoornis of seksueel misbruik. Zo is het mogelijk dat een moeder aangeeft dat haar kind seksueel misbruikt wordt, hoewel dit niet waar is. Bij zo een beschuldiging worden immers anderen met aanzien betrokken (zoals psychiaters, ondervragers,...).

Uit een artikel van Sheridan (2003) blijkt dat de slachtoffers van MBPS zowel mannelijk als vrouwelijk zijn, gemiddeld zijn zij vier jaar of jonger. In 76,5 procent van de gevallen was de moeder de dader. Hiervoor werden 415 kinderen onderzocht. Vaak ondervinden deze kinderen op korte of lange termijn permanente gevolgen van deze vorm van mishandeling. Soms leiden deze handelingen tot de dood. Moeders maken zowel jongens als meisjes tot slachtoffers, vaders mishandelen eerder meisjes op deze manier. Kinderen werden aangemeld met zeer uiteenlopende klachten, dit draagt bij tot het vermoeden dat MBPS verder reikt dan medische klachten, zoals Schreier (1996) reeds suggereerde.

Aangezien moeders hun kinderen op zo een manier mishandelen, kan men zich afvragen wat het kind betekent voor deze moeders. Het is zo dat de moeder haar kind dwingt om een relatie aan te gaan met een persoon met aanzien, in deze relatie is liegen een essentiële factor in de communicatie. De moeder geeft de indruk er alles aan te willen doen opdat het kind veilig is en dat het misbruik of de ziekte van het kind dus

ophoudt. Op deze manier lijkt het alsof zij een perfecte moeder is in een perverse, gefantaseerde relatie met een persoon met aanzien. Het kind wordt door de moeder ontmenselijkt. Dit object (het kind) moet vervolgens dichtbij gehouden worden, het kind versterkt op deze manier het geloof van de moeder in de echtheid van de relatie met de ander. (Renik, 1992). Het kind dient als het ware als een fetisjobject om de relatie tussen de moeder en de ander staande te houden. Dit kind zorgt er tegelijkertijd voor dat de moeder zich sterk voelt en bestrijdt angst. Het object kind krijgt vervolgens menselijke eigenschappen toegekend om de relatie verder te kunnen zetten. (Renik, 1992).

Zoals eerder gezegd gaat het bij het Munchausen by Proxy syndroom om een vorm van perversie. Deze vorm van perversie is meestal vrouwelijk, aangezien de meeste daders vrouwelijk zijn. Om het concept perversie ten volle te begrijpen is het nodig dat men over verschillende generaties heen kijkt. Een moeder geeft aan haar kind het idee dat zij of hij haar verlangen kan invullen. Dit kind wordt dan vervolgens gereduceerd tot object van het fallisch genot van de moeder. Vaak denkt men hier aan seksueel misbruik, maar men vermoedt dat vooral emotioneel misbruik voorkomt. Het is inderdaad zo dat veel moeders met Munchausen by Proxy de indruk hadden dat ze als kind ziek moesten zijn om aandacht te krijgen van hun moeder. Het is mogelijk dat hun moeder dan de rol van bezorgde en perfecte moeder wou opnemen en daarom zoveel aandacht gaf. Het kind kon dan de indruk krijgen dat het een verlangen van de moeder bevredigde, het werd gereduceerd tot een object, een rekwisiet dat nodig is om een toneelspel op te voeren. Het kind blijft een verlengstuk van zijn of haar eigen moeder, er vind geen separatie plaats. Wanneer dit kind een jongen is, treedt er waarschijnlijk een passief-actiefomkering op: de jongen/man zal zichzelf aanbieden aan anderen als instrument van genot. Wanneer het kind een meisje is, zal zij waarschijnlijk in de voetsporen van haar moeder treden en zal zij vervolgens haar eigen kind reduceren tot een object. Ook hier vindt geen separatie plaats. Het kind wordt gezien als een verlengstuk van het eigen lichaam. (Verhaeghe, 2002). Hieruit volgt dat een moeder haar kind soms pijnigt om haar eigen verlangen in te vullen. Hiermee gaat zij vervolgens naar dokters, die voor een raadsel staan. Zij daagt de medische autoriteiten uit en ze bepaalt zelf de regels. Wanneer deze autoriteiten te dichtbij komen gaat zij weg en zoekt zij een andere dokter. (Schreier, 1992). Ook bij seksueel misbruik komt dit voor. De moeder met MBPS presenteert zich aan experts en politieagenten als een heel

beschermende en bezorgde moeder wiens kind misbruikt werd. Zodra de experten en agenten te dichtbij komen, zal de moeder ergens anders heengaan met haar klacht. Dit blijkt ook uit een gevalstudie van Schreier (1996). Er werd bij het kind in kwestie geen bewijs gevonden van seksueel misbruik. De moeder verhuisde samen met het kind naar een andere staat en ging opnieuw lang bij agenten. Nadat zij ook daar ontmaskerd werd begon zij met het oprichten van een actiegroep. Ook hier bepaalt de moeder de regels. Natuurlijk moet men er rekening mee houden dat het niet vinden van fysiek bewijsmateriaal niet wil zeggen dat er geen misbruik heeft plaats gevonden. Soms verzwijgen kinderen dit immers gedurende een lange tijd en verdwijnt het fysieke bewijs. Bovendien is het ook mogelijk dat er psychologische klachten kunnen optreden bij slachtoffers van Munchausen by Proxy, die doen denken aan seksueel misbruik. Deze kunnen dan geïnterpreteerd worden als een innerlijk conflict tussen het vertellen van de waarheid (er was geen misbruik) of het volhouden van de leugen. Schreier (1992). Vaak wordt bij de mannelijke perverse structuur gehoord: mijn slachtoffers wilden het, ze vroegen erom. (Verhaeghe, 2002). Ook bij de vrouwelijke perverse structuren hoort men dit: zo gaf in een gevalstudie een moeder aan dat zij de substantie gaf aan haar kind (dat er later aan bezweek) omdat hij erom vroeg en ze kon het niet weigeren. Hiermee legt zij eigenlijk de verantwoordelijkheid bij het kind. (Schreier, 1992).

Er is al heel wat geschreven over de moeders van deze moeders, maar wat met de vaders? De vader was vaak een afwezig persoon tijdens de kindertijd, hij werd echter hevig verlangd door het kind. In het latere leven kan een zorgzaam ander persoon (zoals dokter of politieagent) een substituut vormen. Deze persoon geeft een tweede kans op ideale liefde. De relatie tussen een moeder met Munchausen by Proxy en een ander met aanzien kan dan ook gezien worden als een kans om de vader-dochteridentificatie te reconstrueren, in een relatie waarin haar eigen verlangen en subjectiviteit erkend kan worden (Benjamin, 1990). Vaak werden deze moeders als kind psychologisch en emotioneel verwaarloosd (Verhaeghe, 2002).

De moeders met Munchausen by Proxy huwen vaak afstandelijke en afwezige mannen. Dit zorgt ervoor dat deze moeders hongerig zijn naar een echte relatie, die zij menen te vinden bij machtige anderen. Wanneer hun kind zogenaamd misbruikt wordt komen zij immers vaak in contact met mannen die zorgend en bezorgd zijn (denk maar

aan psychologen, politieagenten, dokters, advocaten,...). Geen enkele moeite is te klein om deze anderen aan hen te binden, door het gebruik van hun kind (het kind opzettelijk ziek maken, laten uitschijnen dat het kind seksueel misbruikt werd,...). (Schreier 1992).

Volgens Schreier (1992) is het logisch dat moeders aangetrokken worden tot dokters (en hun kinderen ziek maken om aandacht van hen te krijgen), gezien de wijze waarop deze geportretteerd worden in de media. Dokters worden (en vooral werden) beschouwd als alleswetend. In televisieseries worden dokters bovendien afgeschilderd als aantrekkelijk. In een ander artikel van Schreier (1996) geeft deze auteur aan dat dit verder moet uitgebreid worden naar anderen. Dit klinkt inderdaad logisch. Ook andere figuren met een machtspositie horen immers in dit rijtje thuis. Seksueel misbruik van kinderen heeft de laatste jaren veel aandacht gekregen en dus ook degenen die in deze sector werken. Deze figuren hebben een soort macht en aanzien verworven in onze maatschappij en zeker in de ogen van slachtoffers van seksueel misbruik en hun ouders. Denk maar aan politieagenten die hierin gespecialiseerd zijn, psychiaters die een zicht hebben op de gevolgen voor het kind, advocaten die in deze zaken gespecialiseerd zijn,... Het is dus goed denkbaar dat moeders zich ook tot deze mensen aangetrokken voelen. Bovendien is het in dit geval niet nodig om het kind ook effectief ziek te maken. Een vermoeden uiten is vaak al voldoende om de zaak te starten, aangezien de grote publieke gevoeligheid hieromtrent.

In diverse artikels vindt men dat MBPS vooral bij vrouwen voorkomt (Sheridan, 2003; Schreier 1992). Vroeger zal dit zeker zo geweest zijn, deze vrouwen waren immers vaak gehuwd met afstandelijke en afwezige mannen die niet erg geïnteresseerd waren in hun kinderen. De laatste jaren is het echter zo dat er van mannen verwacht wordt dat zij aandacht hebben voor hun kinderen en een aantal, vroeger vooral vrouwelijke, taken vervullen, zoals op de kinderen letten, spelen met de kinderen. Men kan dan ook verwachten dat er in de toekomst steeds meer vaders met MBPS gediagnosticeerd zullen worden. Vandaag is de vader immers veel meer aanwezig (zelfs letterlijk) en de moeder iets afweziger (ook letterlijk: de meeste moeders gaan buitenshuis werken). De vader kan dit eventueel wel anders invullen dan de moeder, maar het mechanisme erachter kan wel hetzelfde zijn. Ook Schreier (1992) geeft aan dat MBPS vaker voorkomt bij vrouwen dan mannen, omwille van sociale en familiale dynamieken en door de manier waarop meisjes opgevoed worden. Een vaak gehoorde

commentaar is dat moeders niet in staat zouden zijn om hun kinderen opzettelijk te pijnigen. Allison en Roberts (1998) geven bijvoorbeeld aan dat er wel moeders bestaan die hun kind mishandelen, maar zij vinden het heel moeilijk om te aanvaarden dat er zoiets bestaat als MBPS, waarbij een moeder haar kind zal ziek maken omwille van haar eigen genot. Hoe komt dit toch? Een reden hiervoor is dat sommigen het idee van een vrouwelijke perversie moeilijk te begrijpen vinden. Vrouwelijke perversie bleef inderdaad lang onopgemerkt omdat men vooral uitkeek naar de mannelijke variant hiervan. (Verhaeghe, 2002). Het heeft inderdaad lang geduurd vooraleer men dacht dat er ook een vrouwelijke vorm van perversie was. Een andere mogelijke verklaring is dat we in onze maatschappij een beeld hebben van een ideale moeder, en men denkt dat bijna elke moeder hieraan voldoet. Men vindt het heel moeilijk om te begrijpen dat een moeder haar eigen kinderen zou pijnigen uit genot. Denk maar aan de zaak Dutroux. Het leek bijna alsof men vindt dat het erger is dat Michelle Martin kinderen pijnigde (ook al waren het niet de hare), want zij is tenslotte een moeder dan Marc Dutroux. Ook de vele gezinsdrama's die in de media komen vertonen dit verschijnsel. Zaken waarbij moeders hun kinderen ombrengen worden uitvoeriger belicht dan wanneer de vader de dader is (denk maar aan de moeder die vorig jaar in Nijvel haar 5 kinderen doodde terwijl haar echtgenoot op reis was). Men vraagt zich dan af hoe een moeder haar eigen kinderen zoiets kan aandoen. Dit is zeker een mogelijke verklaring waarom sommigen moeite hebben met het aanvaarden dat er zoiets als MBPS bestaat. Ook Schreier (1992) geeft aan dat men in onze maatschappij moeders ziet als liefdevolle wezens die hun kind niet opzettelijk zouden verwonden. Zolang we dit beeld voor ogen hebben, is het inderdaad moeilijk om te begrijpen dat er zoiets bestaat als MBPS.

Een laatste vraag is waarom kinderen tijdens een ondervraging niet de waarheid vertellen over het vermeende misbruik. Zoals in het tweede hoofdstuk reeds werd uitgelegd is het zo dat kinderen vaak het antwoord geven dat van hen verwacht wordt, zelf als ze weten dat het antwoord fout is. (Newcombe & Siegal, 1998). Zij voelen dan ook aan dat hun moeder wil dat zij vertellen dat het misbruik echt plaatsvond. Dit geldt vooral voor jonge kinderen, wanneer zij ouder worden is de kans groter dat zij de waarheid gaan vertellen. Bovendien zullen deze kinderen op voorhand vaak de vragen die ze kunnen verwachten inoefenen met hun moeder. Uit onderzoek van Hershkowitz (2001) blijkt dan ook dat hoe vaker men met misleidende of foutieve informatie wordt

geconfronteerd, hoe groter de kans dat men inaccuraat gaat antwoorden op latere vragen.

Folie à Deux

Folie à deux is volgens Reif en Pfulmann (2004) een zeldzame aandoening waarbij een primaire patiënt (dit is de originele zieke patiënt) zijn waanovertuigingen overdraagt naar een andere patiënt. Vanaf dan delen zij dezelfde waanovertuiging. Deze stoornis kan zich voordoen in de ouder-kindrelatie, siblingrelaties en partnerrelaties. Meer dan 50 procent van alle dyades bestaat echter uit de moeder-dochterrelatie. (Gralnick, 1995). In een onderzoek van Kashiwase en Kato (1997) vond men dat het bij 33 procent van de dyades bij folie à deux om moeder-kinddyades ging. Dit was de combinatie die het meeste voorkwam. In 73 procent van de gevallen ging het om twee personen.

De term folie à deux werd volgens Wehmeier, Barth en Remschmidt (2003) voor het eerst geïntroduceerd door Lasègue en Falret in 1873. Zij gaven aan dat de overdracht van een waan van de ene persoon op de andere mogelijk was onder specifieke omstandigheden. Een actief en intelligent persoon zou de waan produceren en een passief, minder intelligent iemand zou deze waan dan aanvaarden. Beiden leven betrokken bij elkaar en delen dezelfde emoties, interesses en meningen, terwijl zij geïsoleerd van anderen leven. Later werden deze voorwaarden aangepast: de personen moeten betrokken zijn bij elkaar, de inhoud van de wanen moet op elkaar gelijk zijn en de betrokkenen moeten de inhoud van elkaars wanen delen. Zij vermelden dus niets meer over de intelligentie van de betrokken partners.

Er zijn vier subgroepen te herkennen bij folie à deux. Ten eerste heeft men de folie imposée: de transfer van een waan van een psychotisch persoon naar een niet-psychotisch persoon. Het geloof in de waan bij de onderdanige partner verdwijnt na een scheiding van beide partners. Ten tweede is er de folie simultanée: het simultaan ontstaan van wanen in personen die beide erfelijk belast zijn. Als derde is er de folie communiquée: transfer van een waan naar een ander psychotisch persoon, de overtuiging in de waan blijft ook na scheiding van beide partners. Als laatste heeft men de folie induite: de ontwikkeling van nieuwe wanen in de persoon naar wie de eerste waan werd overgebracht. (Cetin, 2001; Patel, Arnone & Ryan, 2004). Volgens deze

auteurs is er enkel sprake van folie à deux bij de folie imposée, omdat daar het geloof in de waan voorbij gaat wanneer de partners van elkaar gescheiden worden.

Men denkt dat genetische factoren een rol spelen bij het ontstaan van folie à deux. Dit vooral omdat erfelijkheid een rol speelt in schizofrenie en deze aandoening wordt vaak gediagnosticeerd bij de dominante partners van folie à deux. (Patel et al., 2004). Volgens sommigen vormen zowel omgevings- als genetische factoren de oorzaak van de ontwikkeling van een folie à deux. De aanwezigheid van twee criteria is immers noodzakelijk voor het ontwikkelen van folie à deux: fysieke nabijheid en een speciale emotionele relatie tussen beide partners (de omgeving) en de aanwezigheid van een genetische predispositie voor psychose en in het bijzonder schizofrenie (genetica). (Cetin, 2001). Men heeft ook een aantal predisponerende factoren gevonden, zoals depressie en dementie, abnormale persoonlijkheidstrekken en moeilijkheden in interpersoonlijk functioneren. (Patel et al., 2004). Risicofactoren zijn onder andere een symbiotische relatie tussen beide partners van de dyade en sociale isolatie, ook een obsessieve-compulsieve stoornis en een paranoïde persoonlijkheidsstoornis zouden een rol kunnen spelen. (Mazzoli, 1992).

Sommigen denken dat de vorming van een gedeeld waansysteem een harmonische functie heeft doordat beide partners via de waan hun agressie kunnen ontladen, zo wordt ook hun hechtheid in stand gehouden en kunnen zij hun identiteit aan elkaar ontlenen. Men neemt aan dat folie à deux ontstaat in een symbiotische relatie als een defensiemechanisme tegen separatie. Tot nog toe is er echter nog geen allesomvattende verklarende theorie gevonden. Vaak is het wel zo dat wanneer men de partners van elkaar scheidt, het geloof in de waan bij de volgzame partner snel verdwijnt. (Cetin, 2001; Patel et al., 2004).

Wanneer kinderen betrokken zijn in een folie à deux, zoals bij een waansysteem met seksueel misbruik, vertonen zij vaak een aantal specifieke persoonlijkheidstrekken. Zij zijn meestal onzeker, angstig en erg suggestief. Veelal ontbreekt een gezonde volwassenen in de relatie. Vaak is er een symbiotische relatie tussen moeder en kind, het kind lijkt de waan van de moeder te aanvaarden om ervoor te zorgen dat er een stabiele moeder-kindrelatie kan zijn of om ervoor te zorgen dat de aanwezige moeder-kindrelatie verbetert. (Wehmeier et al., 2003). Zulke symbiotische relaties tussen ouder en kind kunnen ontstaan wanneer de ouder overbeschermend is en de neiging heeft om

het kind te beschouwen als een verlenging van zichzelf. De ouder zelf is vrij dominant en wil het kind afhankelijk houden. De stabiliteit waarmee het kind gelooft in de psychotische overtuiging van de ouder hangt voor een groot deel af van zijn of haar suggestibiliteit (Ney, 1995). In een artikel van Reif en Pfuhlmann (2004) geven deze auteurs aan dat er sprake is van een casus waarbij de waanvoorstelling onder andere seksueel misbruik omvat. Zowel moeder als dochter blijven dit hardnekkig volhouden, hoewel er geen aanwijzingen voor waren. Aangezien het kind als submissieve partner ook gaat geloven in de waan, is het dan ook logisch dat hij of zij dit volhoudt tijdens een ondervraging. Zoals uitgelegd in het tweede hoofdstuk kan de suggestibiliteit van het kind immers zorgen voor foutieve of valse verklaringen van seksueel misbruik. Doordat het kind zo ontvankelijk is voor suggestie, raakt het mee betrokken in een waan, waarin het gelooft. Wanneer het kind en de ouder dan gescheiden worden, wordt het kind niet meer beïnvloedt door de ouder en neemt het geloof in de waan af. Zoals de casus van Cetin (2001) wordt aangetoond, zijn niet alle kinderen even ontvankelijk voor suggestie. In dit geval ging het om een moeder met 3 dochters (men kan hier spreken van folie à famille). Zij deelden allen de overtuiging dat zij vergiftigd zouden worden door de burens. Toch geloofden niet alle kinderen evenveel in de waan. Wanneer de kinderen immers gescheiden werden van hun moeder, duurde het bij een dochter maar liefst een jaar voor het geloof in de waan afnam. Bij de andere dochters was dit een kwestie van maanden.

Valse Beschuldigingen bij Voogdizaken

Aangezien er steeds meer scheidingen zijn, is een bespreking van valse beschuldigingen omtrent seksueel misbruik bij voogdizaken hier op zijn plaats. (Gardner, 2002). Bij scheidingszaken wordt steeds bepaald wie de voogdij over de kinderen krijgt. Dit is geen makkelijke opgave. Tijdens vroegere jaren was overspel de voornaamste reden om aan te tonen dat iemand geen geschikte ouder was. Zo kon men bewijzen dat men geen goede ouder was op morele gronden. Vandaag is dit verschoven naar beschuldigingen van seksueel misbruik. Wanneer deze beschuldigingen waar zijn, gaat de voogdij immers naar de andere ouder en als ze vals zijn, dan blijft de ene ouder wel een verdachte, hij krijgt een stempel mee. Tegenwoordig is men immers heel bezorgd over de gevolgen van seksueel misbruik van kinderen, ouders zullen elkaar dan ook geregeld

hiervan beschuldigen om de voogdij in handen te krijgen (Elterman & Ehrenberg, 1991).

Om vandaag de dag het hoederecht toe te wijzen aan een bepaalde ouder wordt er gekeken naar wat het beste is voor het kind, eerder dan naar de rechten van de scheidende ouders. Geregeld probeert de ene ouder dan ook aan te tonen dat de andere ouder ongeschikt is (bijvoorbeeld door de ander te beschuldigen van seksueel misbruik) en wil hij of zij zijn eigen geschiktheid aantonen (Elterman & Ehrenberg, 1991).

Thoennes en Tjaden (1990) voerden een onderzoek uit bij alle families waarbij voogdijzaken aan de orde waren bij bepaalde rechtbanken in de Verenigde Staten gedurende 6 maanden. Ongeveer twee procent van alle voogdijzaken ging ook over seksueel misbruik. Deze studie geeft aan dat de prevalentie slechts iets hoger is dan in de algemene bevolking. In ongeveer de helft van de gevallen beschuldigde de moeder de vader of stiefvader. In de andere gevallen beschuldigde de vader de moeder, de nieuwe partner van de moeder of was er een beschuldiging tegen een derde partij. De huidige literatuur neemt aan dat kinderen correct zijn in het uiten van beschuldigingen van seksueel misbruik in 92 tot 94 procent van de gevallen. (Jones & McGraw, 1987). Bij voogdijzaken zou dit percentage lager liggen (Green, 1986). In een studie van Anthony en Watkeys (1991) vond men dat in een derde van de zaken waarin er sprake was van valse beschuldigingen er aanwijzingen waren dat het kind instructies had gekregen van een van beide ouders rond wat het moest zeggen tegen de ondervragers. Het is dan ook belangrijk om er rekening mee te houden dat er bij beschuldigingen van seksueel misbruik tijdens voogdijzaken sprake kan zijn van onterechte klachten. Dit kan grote gevolgen hebben voor het kind. Het is immers mogelijk dat de beschuldigingen vals zijn en op die manier verbiedt men een kind om contact te hebben met een onschuldige en liefhebbende ouder. Het is ook mogelijk dat de beschuldigingen waar zijn en dan kan men er verkeerdelijk voor zorgen dat het kind in een gevaarlijke en beschadigende situatie terecht komt (Green, 1986).

Soms zijn deze beschuldigingen opzettelijk vals, soms denken ouders echt dat er sprake is van seksueel misbruik, maar is dit toch niet waar. Vaak is het immers zo dat men verbitterd is tijdens de scheiding, ook naar de andere partner toe, men kan dan overreageren op elk signaal en zo ten onrechte aannemen dat er sprake is van seksueel misbruik. Bovendien vertonen kinderen tijdens een scheiding vaak gedrag dat men ziet

terugkeren bij seksueel misbruik: bedplassen, nachtmerries, huilerig zijn,... Ook zaken zoals roodheid rond de genitale gebieden kan voorkomen en soms is er een onschuldige verklaring, namelijk ander badzout, weinig ervaring van de andere ouder met het kind in bad doen,... (Ney, 1995).

Er zijn verschillende dynamieken te identificeren bij beschuldigingen van seksueel misbruik bij voogdijzaken. Ten eerste is het mogelijk dat seksueel misbruik voorafging aan de scheiding. In ongeveer de helft van de gevallen is er sprake van een scheiding wanneer het kind aangeeft dat het door een van de ouders seksueel misbruikt werd (Sirles en Lofberg, 1990). Ten tweede: seksueel misbruik wordt onthuld tijdens de scheiding. Er zijn dan verschillende redenen waarom het kind pas tijdens de scheiding iets zegt over het misbruik. Het is mogelijk dat het kind zich pas nu veilig voelt. De andere ouder kan ook bedreigd hebben dat onthulling de familie zou verscheuren door de schuld van het kind. Het is ook mogelijk dat de ouder nu pas oog en oor heeft voor wat het kind vertelt. Ten derde: seksueel misbruik wordt aangezet door de scheiding. Stress gerelateerd aan de scheiding en angst om geliefde en vertrouwde zaken te verliezen kan aanzetten tot gedrag dat men onder andere omstandigheden niet vertoont (Johnston & Campell, 1988). Ten vierde: valse beschuldigingen tijdens de scheiding. Vaak gaat het hierbij om de ene ouder die het bezoekrecht van de andere ouder wil afnemen, of de voogdij wil winnen. Zulke beschuldigingen grijpen dan ook vaak meteen de aandacht van de betrokkenen, zoals eerder al werd gezegd. (Faller, 1991).

Om uit te maken of een ouder echt het kind seksueel heeft misbruikt is het belangrijk om naar het huidige en vroegere psychosociaal functioneren van zowel ouder als kind te kijken. Er zijn klinische gegevens beschikbaar over welke gedragingen daders van seksueel misbruik kunnen vertonen: gebrekkige impulsbeheersing, seksuele deviantie, sterke afhankelijkheid, regressief gedrag bij stress, relationele problemen (Bresee, Stearns, Bess & Packer, 1986). Het is ook noodzakelijk dat men naar het gedrag van het kind kijkt. Wanneer men het kind observeert terwijl het bij de vermoedelijke dader is kan het zich vaak angstig gedragen en afhankelijk zijn naar de andere ouder toe (Haugaard & Repucci, 1988). Ouders die valse beschuldigingen uiten kunnen het kind tijdens een gesprek leiden door non-verbaal gedrag, zoals oogcontact. Het kind kan dan ter goedkeuring naar de ouder kijken vooraleer het verder gaat met zijn verhaal (Green, 1986).

Valse beschuldigingen worden initieel vaker geuit door ouders dan door kinderen (Benedek & Schetsky, 1985). De vraag is dan waarom kinderen de valse beschuldigingen niet weerleggen tijdens de ondervraging en het onderzoek. Kinderen hebben echter vaak angst voor verlating door de voogd, zeker nadat het contact met de andere ouder al sterk is verminderd. Op deze manier wordt het kind afhankelijker van de voogd en ook ontvankelijker voor instructies en ouderlijke invloed (Wallerstein 1987). Het kind kan dan ook een innerlijk conflict beleven. Als het de waarheid vertelt kan de vrees voor verlating echt worden. Als het kind echter niets vertelt dan liegt het. Samengevat: een kind is altijd loyaal tegenover de ouder met voogdij. Dit ziet men ook bij andere zaken van mishandeling. Vaak duurt het lang vooraleer kinderen zeggen dat ze mishandeld zijn door een of beide ouders. Dit is een dynamiek die men niet mag onderschatten bij het onderzoeken of beschuldigingen van seksueel misbruik waar of vals zijn. Een andere reden is dat het kind beïnvloed werd door de ouder met voogdij. Wanneer dit kind dan suggestibel is, kan dit leiden tot valse beschuldigingen. (zie ook het tweede hoofdstuk). Als men immers voortdurend bij de ouder is die deze valse beschuldigingen verzint, dan lijkt het inderdaad logisch dat men daardoor beïnvloed wordt. Bovendien geven kinderen tijdens ondervragingen vaak het antwoord dat de anderen verwachten. Hij of zij weet ook in dit geval dat de ouder verwacht dat het kind het verhaal zal bevestigen, waardoor de kans klein is dat het kind de waarheid zal spreken tijdens deze ondervragingen. Ook in de gevalstudie van Hershkowitz (2001) kwam dit voor. Een meisje gaf aan dat zij seksueel misbruikt was, ook al was dit niet het geval. Door de suggestieve vragen van haar moeder beweerde zij dit echter. Ook tijdens ondervragingen hield zij dit vol, tot een geneeskundig onderzoek uitwees dat ze niet misbruikt werd. Pas dan gaf ze toe dat ze dit verzonnen had.

Parental Alienation Syndrome (PAS)

Een andere reden waarom kinderen niet toegeven dat de beschuldigingen vals zijn, is dat het kind lijdt aan parental alienation syndrome. Omdat dit een apart syndroom is, heb ik ervoor gekozen om dit afzonderlijk te bespreken. Bij PAS gaat het om de vervreemding van het kind tegenover een ouder. Het kind wordt voor een deel geprogrammeerd door een ouder en zo opgezet tegen de andere ouder. Het is meer dan

enkel programmatie door de ene ouder, ook het kind draagt actief bij tot de minachting van de andere ouder. PAS omvat dus deze beide zaken. (Gardner, 2002).

Gardner (1989) beschouwt valse beschuldigingen in scheidingszaken als een voorloper van PAS (parental alienation syndrome). Men kan PAS indelen in drie categorieën volgens Gardner (2004): mild, moderaat en ernstig. Bij het milde type is de vervreemding vrij oppervlakkig en gaat het kind akkoord met het bezoeken van de andere ouder. Bij het moderate type hebben de kinderen minder respect voor de andere ouder en blijft er minachting aanwezig. Bij het ernstige type zijn de kinderen zo vijandig dat bezoek aan de andere ouder vaak onmogelijk wordt gemaakt. Soms wordt het kind fysiek agressief naar de andere ouder toe. Valse beschuldigingen omtrent seksueel misbruik zouden vooral in de laatste twee categorieën voorkomen. Wanneer er echt sprake is van verwaarlozing of misbruik, dan kan men niet spreken van PAS. Volgens Gardner (2002) is er een stijging van het aantal gevallen waarbij een van de ouders het kind programmeert om de andere ouder uit te sluiten. Dit zou het gevolg kunnen zijn van het stijgend aantal echtscheidingen.

Gardner (2004) beweert dat er 8 symptomen zijn van PAS. De meeste kinderen met PAS zullen veel of alle symptomen vertonen. Het kind met PAS is geobsedeerd door het haten en minachten van de andere ouder, onderliggend zijn er wel liefdevolle gevoelens aanwezig. Deze mogen echter niet geuit worden. Vaak geven deze kinderen ook zwakke verklaringen voor de vervreemding van de andere ouder. Wanneer hen gevraagd wordt om meer gegronde redenen te geven, dan lukt hen dit meestal niet. Er is geen ambivalentie bij het kind te bemerken, hoewel dit een kenmerk is van alle menselijke relaties. Het kind kan geen goede eigenschappen opnoemen van de vervreemde ouder en geen slechte eigenschappen van de ouder die aanzet tot vervreemding. Het kind ontkent dat er met de vervreemde ouder ook leuke momenten werden beleefd. Veel kinderen met PAS geven aan dat de beslissing om de andere ouder te verwerpen enkel door hen gemaakt werd, de ouder die aanzet tot vervreemding zal dit eveneens ondersteunen, omdat hij of zij zo van elke schuld wordt vrijgepleit. Wanneer er tussen beide ouders een conflict is dan zal het kind met PAS onvoorwaardelijk de ene ouder steunen, ook al is het overduidelijk dat de vervreemde ouder gelijk heeft. Het vervreemde kind voelt zich niet schuldig omdat het zich vijandig gedraagt tegenover de andere ouder. Ook staat het gevoelloos tegenover het krijgen van pakjes en dergelijke.

De kinderen met PAS gebruiken vaak uitdrukkingen om hun afkeer voor de vervreemde ouder te uiten die inadequaat zijn voor hun leeftijd. Dit is een aanwijzing dat ze deze termen van de ouder die aanzet tot vervreemding overnemen. Zo vertelde een vierjarig meisje dat ze haar vader niet meer wou zien omdat hij haar gepenetreerd had. Bij de vraag of ze wist wat dat betekende zei ze: “Vraag maar aan mijn mama wat dat betekent, zij weet dat.” Dit is een duidelijk voorbeeld van het gebruik van een woordenschat die niet past bij de leeftijd van het kind. Zoals gezegd in het eerste hoofdstuk moet men bij het praten met kinderen erop letten dat de gebruikte taal adequaat is voor hun leeftijd. Men mag in dit geval aannemen dat een meisje van vier het woord penetratie niet kent. Blijkbaar heeft haar moeder dit woord toch gebruikt en hierdoor valt ze nu door de mand. Vaak breidt de afkeer van het kind voor de vervreemde ouder zich uit naar de familie en vrienden van de ouder. Zo verliezen grootouders soms het contact met hun kleinkind en dergelijke.

Vaak wordt de vervreemde ouder genoemd als oorzaak voor al wat er mis liep in het leven van het kind. Wanneer er sprake is van een beschuldiging van seksueel misbruik bij een kind met PAS, dan wordt elk normaal gedrag van het kind beschouwd als pathologisch (zoals bedplassen, woede-aanvallen). Deze symptomen kunnen echter ook voorkomen als reactie op de scheiding. Vaak veranderen kinderen met PAS hun kant van het verhaal geregeld, namelijk telkens als ze erop gewezen worden dat iets niet kan of onwaarschijnlijk is. (Gardner, 2004).

Gardner (2002) maakt verder een onderscheid tussen PAS en parental alienation. Volgens hem is het beter wanneer men voor het specifieke syndroom dat hiernet werd beschreven de term PAS gebruikt in plaats van parental alienation. Parental alienation omvat een brede waaier aan symptomen die allen het resultaat zijn of te maken hebben met de vervreemding van een kind van een ouder. Vervreemding kan het gevolg zijn van misbruik, inadequaat ouderschap en PAS. PAS is dus een onderdeel van parental alienation. PAS is een specifiek subtype van parental alienation, het kan beschouwd worden als een vorm van emotioneel misbruik. Ook al wordt PAS gediagnosticeerd bij kinderen, het is een familiaal probleem, aangezien ook de ouders betrokken zijn (er is immers een ouder die de vervreemding induceert en een ouder die daar het slachtoffer van wordt). Valse beschuldigingen van seksueel misbruik zijn bij PAS niet de regel, maar soms komen zij toch voor. Dit kan beschouwd worden als een effectief wapen om

ervoor te zorgen dat de andere ouder geen bezoekrecht meer krijgt. Deze beschuldigingen worden vooral uitgesproken tegen vaders, wanneer moeders hiervan beschuldigd worden gaat het meestal om hun nieuwe partner. Het is echter belangrijk om te onthouden dat in het merendeel van de gevallen van PAS er geen sprake is van beschuldigingen van seksueel misbruik.

Vaak gebruiken de ouders die aanzetten tot vervreemding therapeuten of oudere en jongere broers/zussen als co-programmeur. (Gardner, 1999). Deze therapeuten gaan er vaak onmiddellijk van uit dat het kind de waarheid spreekt en moedigen de verdere uitweidingen over het vermeende misbruik dan ook aan. Ook hier speelt suggestie een rol. Het kind verblijft bij de ouder die aangeeft dat de andere ouder niet geschikt is. Wanneer het kind voldoende suggestibel is, dan zal hij of zij hierdoor beïnvloed worden. In het geval van PAS zal het kind zelfs actief bijdragen tot het minachten van de andere ouder. Sommige therapeuten zullen dit zelf nog verder aanmoedigen. Denk maar aan de hele discussie rond het False Memory Syndrome (Gardner, 2004). Sommige therapeuten blijken snel te veronderstellen dat er sprake is van seksueel misbruik. Wanneer het kind dit dan zelf aanbrengt, is er voor hen geen reden meer om hieraan te twijfelen. Zo zal de kans steeds groter worden dat het suggestibele en beïnvloedde kind valse beschuldigingen uit en verdedigt. Uit het tweede hoofdstuk blijkt immers dat hoe meer een kind geconfronteerd wordt met misleidende of foutieve informatie, hoe groter de kans dat het onwaarheden vertelt.

Een onderzoek werd uitgevoerd om na te gaan of PAS in Nederland bestaat en hoe dit er dan uit ziet. Ongeveer 20 procent van de kinderen wiens ouders zijn gescheiden in Nederland hebben geen contact met de andere ouder. Uit het onderzoek bleek dat PAS in 33 procent van de gevallen voorkomt in de milde vorm en in de moderate vorm in 9 procent van de gevallen. In deze studie worden er vier symptomen onderscheiden, twee met betrekking tot het kind en twee met betrekking tot de ouder die aanzet tot vervreemding. Deze zijn: uitsluiting van de vervreemde ouder door het kind en de andere ouder, idealisatie van de ouder die aanzet tot vervreemding en uitsluiting van de vervreemde ouder met instemming van de andere ouder. Dit onderzoek bevestigt dus dat PAS wel degelijk bestaat in Nederland. (Spruijt, Eikelenboom, Harmeling, Stokkers & Kormos, 2005).

PAS is een controversiële term en er werd dan ook heel wat kritiek geleverd op dit syndroom. De vaakst voorkomende commentaren zijn: het model is te simpel, het is enkel een theoretische constructie en werd niet getest, de ouder die aanzet tot vervreemding is de bron van alle kwaad en de juridische waarde van PAS is betwifelbaar. (Bruch, 2001; Williams, 2001). Vaak wordt gezegd dat PAS een soort seksisme is, omdat het vooral moeders zouden zijn die aanzetten tot vervreemding en vooral vaders zouden het slachtoffer worden. In het begin van dit syndroom was dit misschien wel waar, maar Gardner (2002) geeft aan dat hij de laatste jaren steeds vaker vaders ontmoet die aanzetten tot vervreemding van de moeder. Een reden hiervoor is dat vaders steeds meer op de voorgrond treden als verzorgers van het kind, in tegenstelling tot vroeger toen zij meer op afstand bleven. PAS is dus niet genderspecifiek, maar inwisselbaar voor zowel moeders als vaders.

Welke dynamieken spelen nu een rol bij het ontwikkelen van PAS in het kind? Volgens Gardner (1989) ziet de ene ouder in de andere de slechte kwaliteiten die hijzelf eigenlijk bezit (er zou dus sprake zijn van projectie). Volgens hem zijn beschuldigingen van seksueel misbruik tijdens scheiding vaak een resultaat van de seksuele fantasieën van kinderen die ze tegen hun voogd onder woorden brengen. Deze neemt de fantasieën dan voor waar aan aangezien hij of zij slechte kwaliteiten opmerkt bij de andere ouder. De fantasieën van de kinderen zouden vervolgens overdreven en verder aangemoedigd worden.

Besluit

In dit hoofdstuk werden een aantal stoornissen beschreven die ervoor kunnen zorgen dat de getuigenissen van kinderen onbetrouwbaar of vals zijn. Voor zover dat mogelijk was werden ook de onderliggende mechanismen beschreven. Ik hoop dat dit hoofdstuk heeft kunnen aantonen dat kinderen niet altijd het slachtoffer zijn, maar soms ook actief bijdragen aan valse beschuldigingen (of deze zelfs veroorzaken). De suggestibiliteit van kinderen speelt bij de meeste van deze aandoeningen een rol. Hoe meer suggestibel een kind, hoe groter de kans dat het betrokken wordt in een waanvoorstelling of het minachten van een ouder. Dit zorgt ervoor dat deze kinderen soms valse beschuldigingen uiten. Ook de verwachting van anderen spelen een rol, zoals de verwachting van de moeder bij Munchausen by Proxy. De aandoeningen die ik

heb beschreven zijn eerder zeldzaam, toch is het belangrijk dat men hier oog voor heeft tijdens het werken met kinderen die seksueel misbruikt zouden zijn. Gezien de grote gevoeligheid rond seksueel misbruik van kinderen, is het vaak op voorhand al een uitgemaakte zaak dat iemand de dader is. Ook al blijkt deze later onschuldig te zijn, toch draagt men een smet mee, vaak voor vele jaren. Zoals in de inleiding reeds werd aangegeven, blijkt uit onderzoek echter dan een bepaald percentage beschuldigingen toch vals is. Dit benadrukt nog een extra het belang van een goed onderzoek van het verhaal van het kind. Zoals aangetoond werd in dit hoofdstuk is het immers gevaarlijk om altijd het kind te geloven. Ook al zijn de getuigenissen van kinderen vaak waar (Declercq, 2008), het is toch goed om voorzichtig te zijn. Ook de ouders zijn niet altijd onschuldig. Het is evenwel niet de bedoeling van dit hoofdstuk om een omgekeerde heksenjacht op de ouders en kinderen aan te moedigen. Dit hoofdstuk wil enkel waarschuwen voor overhaaste conclusies in verband met seksueel misbruik bij kinderen.

Besluit Scriptie: De Betrouwbaarheid van de Getuigenissen van Kinderen bij Seksueel Misbruik

Deze scriptie had de bedoeling om in de literatuur na te gaan welke factoren de betrouwbaarheid van de getuigenissen van kinderen in zaken van seksueel misbruik beïnvloeden. Zoals in het eerste hoofdstuk reeds werd aangehaald, is seksueel misbruik een wijdverspreid probleem. Vaak duurt het ook een tijdje alvorens kinderen aangeven dat er sprake was van misbruik. De fysieke bewijzen kunnen dan reeds lang verdwenen zijn en het enige aanknopingspunt dat men dan heeft, is de getuigenis van het kind. Het is dan ook belangrijk dat men een onderscheid kan maken tussen echte en valse verklaringen.

Uit de literatuur blijkt dat een veelheid aan factoren een rol speelt. Deze kunnen echter in grote lijnen gegroepeerd worden in drie groepen. Ten eerste zijn er de kenmerken van de zogenaamd misbruikte kinderen. Deze kinderen kennen soms het onderscheid tussen waarheid en leugen (nog) niet. Het is ook mogelijk dat zij lijden aan een bepaalde stoornis, zoals pseudologia fantastica, waardoor hun getuigenis onbetrouwbaar wordt. Een tweede groep factoren die ervoor kunnen zorgen dat de getuigenissen van kinderen beïnvloed worden situeert zich bij de ouders. Zij kunnen een kind dat ontvankelijk is voor suggestie beïnvloeden waardoor de getuigenis onbetrouwbaar wordt. Deze ouders kunnen er eveneens voor zorgen dat het kind valse beschuldigingen uit, bijvoorbeeld bij scheidingszaken. Een van beide ouders kan ook aan een stoornis leiden, zoals Munchausen by Proxy. Een derde groep factoren vindt men terug bij de situatie waarin het verhoor van het kind plaatsvindt. Zo is het mogelijk dat de ondervragers woorden gebruiken die het kind niet begrijpt, of dat zij misleidende vragen stellen. Hierdoor kan men het kind in de war brengen en de getuigenis beïnvloeden. Deze drie groepen kunnen echter niet absoluut gescheiden worden, zij treden in interactie met elkaar. Zo zijn bij parental alienation syndrome zowel de ouder als het kind verantwoordelijk voor de valse beschuldigingen die geuit worden aan het adres van de andere ouder. Ook bij folie à deux zijn beide partijen ervan overtuigd dat het misbruik echt plaatsvond en aldus verantwoordelijk. Wanneer men als ondervrager bovendien een lange periode laat tussen het tijdstip van het vermeende misbruik en de ondervraging, dan zal het kind zich de gebeurtenissen niet volledig correct kunnen

herinneren. Ook daar ziet men een interactie tussen factoren die samenhangen met de verhoorsituatie en factoren in het kind, namelijk de werking van het geheugen.

Een belangrijke tekortkoming van deze scriptie is dat er vooral gekeken werd naar de factoren die ervoor zorgen dat de getuigenissen van kinderen onbetrouwbaar worden. Er werd echter weinig verteld welke factoren kunnen bijdragen tot het verhogen van de betrouwbaarheid van deze getuigenissen. Nochtans blijkt uit onderzoek dat zelfs jonge kinderen vrij nauwkeurige herinneringen hebben aan traumatische ervaringen. (Declercq, 2008). Zoals in de inleiding reeds aangehaald, werd in deze scriptie dus slechts een kant van het verhaal beschreven. Deze scriptie beweert ook niet volledig te zijn, er is steeds ruimte voor meer onderzoek. Het was wel de bedoeling om in de huidige literatuur na te gaan welke factoren een rol spelen bij de getuigenissen van kinderen bij seksueel misbruik. Hoewel er reeds heel wat literatuur bestaat over bepaalde factoren die een rol spelen (zoals de suggestibiliteit van kinderen, welke vragen men beter niet stelt,...), zijn er ook een aantal zaken die minder bestudeerd worden. Er bestaat immers de tendens om een kind dat aangeeft dat het misbruikt werd onmiddellijk te geloven. Wanneer later blijkt dat dit niet zo is, dan wordt de schuld onmiddellijk afgeschoven op de verhoorsituatie, daar zou dan iets misgelopen zijn (te moeilijke woorden gebruikt, te veel tijd tussen het tijdstip van het vermeende misbruik en de ondervraging,...). Het is echter zo dat er ook bij het kind een aantal factoren aanwezig kunnen zijn die geleid hebben tot de valse verklaring of beschuldiging, net zoals bij de ouders. Ook al is het niet politiek en maatschappelijk correct om een kind of een ouder ervan te verdenken iemand valselijk van seksueel misbruik te beschuldigen, toch gebeurt dit wel. Ongeveer twee tot acht procent van de beschuldigingen van seksueel misbruik zouden vals zijn. (Ney, 1995). Het is dan ook belangrijk om dit taboe uit de weg te gaan en verder te onderzoeken welke mechanismen in zowel ouder, kind als ook de verhoorsituatie tot valse beschuldigingen van seksueel misbruik kunnen leiden. Tenslotte is het nodig om te vermelden dat er reeds een aantal criteria bestaan die kunnen helpen om het onderscheid tussen ware en valse getuigenissen te maken. Denk maar aan CBCA en SVA die vermeld werden in het tweede hoofdstuk.

Referenties

- Ackerman, B. (1994). De obstakels in communicatie bij het verhoren van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 63-70). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Allison, D.B., & Roberts, M.S. (Eds.). (1998). *Disordered mother or disordered diagnosis. Munchausen syndrome by proxy*. London: The Analytic Press.
- Anderson, D.R., Lorch, E.P., Field, D.E., Collins, P.A., & Nathan, J.G. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.): American Psychological Association.
- Anthony, G., & Watkeys, J. (1995). Evaluating allegations of sexual abuse in the context of divorce, child custody and access disputes. In Ney, T. (Ed.), *True and false allegations of child sexual abuse. Assessment and case management*. (pp.209-230). New York: Brunner/Mazel Publishers.
- Baker-Ward, L., Hess, T.M., & Flannagan, D.A. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Beitchman, J.H., Zucker, K.J., Hood, J.E., DaCosta, G.A., Akman, D., & Cassavia, E. (1992). A review of the long-term effects of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 16, 101-108.
- Benedek, E.P., & Schetsky, D. (1995). Evaluating allegations of sexual abuse in the context of divorce, child custody and access disputes. In Ney, T. (Ed.), *True and false allegations of child sexual abuse. Assessment and case management*. (pp.209-230). New York: Brunner/Mazel Publishers.
- Benjamin, J. (1990). The alienation of desire: women's masochism and ideal love. In C. Zanardi (Ed.), *Essential papers on the psychology of women* (455-479). New York: New York University Press.

- Bernet, W. (1993). False statements and the differential diagnosis of abuse allegations. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 32, 903-910.
- Birch, C.D., Kelln, B.R., & Aquino, E.P.B. (2006). A review and case report of pseudologia fantastica. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 17 (2), 299-320.
- Bjorklund, D.F., & Harnishfeger, K.K. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Bouvier, P., Halpérin, D., Rey, H., Jaffé, P.D., Laederach, J., Mounoud, R.L., & Pawlak, C. (1999). Typology and correlates of sexual abuse in children and youth: multivariate analyses in a prevalence study in Geneva. *Child Abuse & Neglect*, 23, 779-790.
- Bresee, P., Stearns, G.B., Bess, B.H., & Packer, L.S. (1995). Evaluating allegations of sexual abuse in the context of divorce, child custody and access disputes. In Ney, T. (Ed.), *True and false allegations of child sexual abuse. Assessment and case management*. (pp.209-230). New York: Brunner/Mazel Publishers.
- Bruch, C.S. (2001). Parental alienation syndrome and parental alienation: getting it wrong in child custody case. *Family Law Quarterly*, 35, 1-3.
- Bruck, M., Ceci, S.J., Francoeur, E., & Barr, R. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Carter, C.A., Bottoms, B.L., & Levine, M. (1998). Talking to children. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 153-180). Washington (D.C.): American Psychological Association.
- Casey, P.R. (1989). An unusual variant of folie à deux? *Irish Journal of Psychological Medicine*, 6, 44-46.

- Cassel, W.S., Roebbers, C.E.M., & Bjorklund, D.F. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Ceci, S., & Bruck, M. (1994). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?*(pp. 15-35). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Ceci, S.J., & Friedman, R.D. (2000). The suggestibility of children: Scientific research and legal implications. *Cornell Law Review*, 86, 34-108.
- Ceci, S.J., Huffman, M.L.C., Smith, E., & Loftus, E.F. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Ceci, S.J., Leichtman, M.D., & Putnick, M.E. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Ceci, S.J., Ross, D., & Toglia, M. (1994). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 15-35). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Ceci, S.J., Ross, D., & Toglia, M. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Cetin, F.C. (2001). Folie à famille and separation-individuation. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 10, 194-199.

- Chen, J., Dunne, M.P., & Han, P. (2004). Child sexual abuse in China: A study of adolescents in four provinces. *Child Abuse & Neglect*, *28*, 1171-1186.
- Cohen, R.L., & Harnick, M.A. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Cordon, I.M., Pipe, M.-E., Sayfan, L., Melinder, A., & Goodman, G.S. (2004). Memory for traumatic experiences in early childhood. *Developmental Review*, *24*, 101-132.
- Curtis, T., Larsen, F.B., Helweg-Larsen, K., Bjerregaard, P. (2002). Violence, sexual abuse and health in Greenland. *International Journal of Circumpolar Health*, *61*, 110-122.
- Davenport, C., Browne, K., & Palmer, R. (1994). Opinions on the traumatizing effects of child sexual abuse: Evidence for consensus. *Child Abuse & Neglect*, *18*, 725-738.
- Declercq, F. (Ed.) (2008). *Seksuele, geweld- en levensdelicten. Psychopathologie van daders*. Acco: Leuven/Voorburg.
- Dent, H. (1994). Ondervragingstechnieken. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 37-53). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Dent, H., & Stevenson, G. (1994). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 15-35). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Deutsch, H. (1982). On the pathological lie (pseudologia phantastica). *Journal of American Academy of Psychoanalysis*, *10*, 369-386.
- DeVilliers, J.G., & DeVilliers, P.A. (1998). Talking to children. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 153-180). Washington (D.C.): American Psychological Association.

- Dike, C.C., Baranoski, M., & Griffith, E.E.H. (2005). Pathological lying revisited. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 33, 342-349.
- Dube, S.R., Anda, R.F., Whitfield, C.L., Brown, D.W., Felitti, V.J., Dong, M., & Giles, W.H. (2005). Long-term consequences of childhood sexual abuse by gender of victim. *American Journal of Preventive Medicine*, 28, 430-438.
- Eden, S.J. (1994). *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Elliott, A.N., & Carnes, C.N. (2001). Reactions of nonoffending parents to the sexual abuse of their child: A review of the literature. *Child Maltreatment*, 6, 314-331.
- Elterman, M.F., & Ehrenberg, M.F. (1995). Evaluating allegations of sexual abuse in the context of divorce, child custody and access disputes. In Ney, T. (Ed.), *True and false allegations of child sexual abuse. Assessment and case management.* (pp.209-230). New York: Brunner/Mazel Publishers.
- Faller, K.C. (1995). Evaluating allegations of sexual abuse in the context of divorce, child custody and access disputes. In Ney, T. (Ed.), *True and false allegations of child sexual abuse. Assessment and case management.* (pp.209-230). New York: Brunner/Mazel Publishers.
- Farmer, E., & Pollock, S. (1998). *Sexually abused and abusing children in substitute care.* Chichester: Wiley.
- Feiring, C., Taska, L., & Lewis, M. (1998). The role of shame and attributional style in children's and adolescents' adaptation to sexual abuse. *Child Maltreatment*, 3, 129-142.
- Finkelhor, D., Asdigian, N., & Dziuba-Leatherman, J. (1995). Victimization prevention programs for children: A follow-up. *American Journal of Public Health*, 85, 1684-1689.
- Finkelhor, D., Hotaling, G., Lewis, I.A., & Smith, C. (1990). Sexual abuse in a national survey of adult men and women: Prevalence, characteristics and risk factors. *Child Abuse & Neglect*, 14, 19-28.
- Fivush, R., & Schwarzmuller, A. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for*

- helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.): American Psychological Association.
- Gardner, R. (1996). True and false allegations. In Rosen, L.N., & Etlin, M. (Eds.), *The hostage child. Sex abuse allegations in custody disputes*. (pp.99-119). Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
- Gardner, R.A. (1999). Differentiating between parental alienation syndrome and bona fide abuse-neglect. *The American Journal of Family Therapy*, 27, 97-107.
- Gardner, R.A. (2002). Parental alienation syndrome vs. parental alienation: which diagnosis should evaluators use in child-custody cases? *The American Journal of Family Therapy*, 30, 93-115.
- Gardner, R.A. (2004). The relationship between the parental alienation syndrome (PAS) and the false memory syndrome (FMS). *The American Journal of Family Therapy*, 32, 79-99.
- Gibson, E., & Radner, N. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.): American Psychological Association.
- Goodman, G.S., Bottoms, B.L., Schwartz-Kenney, B.M., & Rudy, L. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.): American Psychological Association.
- Goodman, G.S., & Clarke-Stewart, A. (1994). De obstakels in communicatie bij het verhoren van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 63-70). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Goodman, G.S., Hirschman, J.E., Hepps, D., & Rudy, L. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.): American Psychological Association.

- Goodman, G., Rudy, L., Bottoms, B., & Aman, C. (1994a). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van de verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 15-35). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Goodman, G., Rudy, L., Bottoms, B., & Aman, C. (1994b). Ondervragingstechnieken. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 37-53). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Gopnik, A., & Graf, P. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.): American Psychological Association.
- Gralnick, A. (1995). The nature of allegations of child sexual abuse. In Ney, T. (Ed.), *True and false allegations of child sexual abuse. Assessment and Case management.* (21-48). New York: Brunner/Mazel Publishers.
- Green, A.H. (1995). Evaluating allegations of sexual abuse in the context of divorce, child custody and access disputes. In Ney, T. (Ed.), *True and false allegations of child sexual abuse. Assessment and case management.* (pp.209-230). New York: Brunner/Mazel Publishers.
- Harris, P., Brown, E., Marriott, C., Whittal, S., & Harrner, S. (1994). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?*(pp. 15-35). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Haugaard, J.J. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.): American Psychological Association.
- Haugaard, J.F., & Repucci, N.D. (1995). Evaluating allegations of sexual abuse in the context of divorce, child custody and access disputes. In Ney, T. (Ed.), *True and false allegations of child sexual abuse. Assessment and case management.* (pp.209-230). New York: Brunner/Mazel Publishers.

- Hébert, M., Tremblay, C., Parent, N., Daignault, I.V., & Piché, C. (2006). Correlates of behavioral outcomes in sexually abused children. *Journal of Family Violence*, *21*, 287-299.
- Helepin, D.S., Bouvier, P., Jaffe, P.D., Mounoud, R.-L., Pawlak, C.H., Laederach, J., Rey Wicky, H., & Astié, F. (1996). Prevalence of child sexual abuse among adolescents in Geneva: results of a cross sectional survey. *British Medical Journal*, *312*, 1326-1329.
- Hershkowitz, I. (2001). A case study of child sexual false allegation. *Child Abuse & Neglect*, *25*, 1397-1411.
- Howe, M.L., Kelland, A., Bryant-Brown, L., & Clark, S.L. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Huffman, M.L., Warren, A.R., & Frazier, S. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Johnson, C.F. (2004). Child sexual abuse. *Lancet*, *364*, 462-470.
- Johnston, J.R., & Campell, L.E.G. (1995). Evaluating allegations of sexual abuse in the context of divorce, child custody and access disputes. In Ney, T. (Ed.), *True and false allegations of child sexual abuse. Assessment and case management*. (pp.209-230). New York: Brunner/Mazel Publishers.
- Jones, D.P.H. (1994). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 15-35). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Jones, D.P.H., & McGraw, J.M. (1995). Evaluating allegations of sexual abuse in the context of divorce, child custody and access disputes. In Ney, T. (Ed.), *True and false allegations of child sexual abuse. Assessment and case management*. (pp.209-230). New York: Brunner/Mazel Publishers.

- Kawashi,, H. en Kato, M. (1997). Folie à deux in Japan: analysis of 97 cases in the Japanese literature. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 96, 231-234.
- Kendall-Tackett, K.A., Meyer Williams, L., & Finkelhor, D. (1993). Impact of sexual abuse on children: A review and synthesis of recent empirical studies. *Psychological Bulletin*, 113, 164-180.
- King, B.H., & Ford, C.V. (1988). Pseudologia fantastica. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 77, 1-6.
- Köhnken, G.; (1994). Criteria voor het bepalen van de geloofwaardigheid van de verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 55-61). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Lamb, M.E., Sternberg, K.J., & Esplin, P.W. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Lampe A. (2002). The prevalence of childhood sexual abuse, physical abuse and emotional neglect in Europe. *Zeitschrift für Psychosomatische Medizin und Psychotherapie*, 48, 370-380.
- Leichtman, M.D., & Ceci, S.J. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Lepore, S.J., & Sesco, B. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Lindsay, D.S., Johnson, M.K., & Kwon, P. (1994). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J.

- (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 15-35). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Loftus, E.F., & Goodman, J. (1994). De obstakels in communicatie bij het verhoren van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 63-70). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Marin, B., Holmes, D., Guth, M., & Kovac, P. (1994a). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 15-35). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Marin, B., Holmes, D., Guth, M., & Kovac, P. (1994b). Ondervragingstechnieken. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 37-53). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Mazza, D., Dennerstein, L., Garamszegi, C.V., & Dudley, E.C. (2001). The physical, sexual and emotional violence history of middle-aged women: a community-based prevalence study. *Medical Journal of Australia*, 175, 199-201.
- Mazzoli, M. (1992). Folie à deux and mental retardation. *Canadian Journal of Psychiatry*, 37, 278-279.
- McClellan, J., & Adams, J. (1995). Clinical characteristics related to severity of sexual abuse: A study of seriously mentally ill youth. *Child Abuse & Neglect*, 19, 1245-1254.
- Mikkelsen, E.J., Gutheil, T.G., & Emens, M. (1992). False sexual-abuse allegations by children and adolescents: contextual factors and clinical subtypes. *American Journal of Psychotherapy*, 46 (4), 556-570.
- Molnar, B.E., Buka, S.L., & Kessler, R.C. (2001). Child sexual abuse and subsequent psychopathology: results from the National Comorbidity Survey. *American Journal of Public Health*, 91, 753-760.
- Morison, P., & Gardner, H. (1994). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?*(pp. 15-35). Lisse: Swets en Zeitlinger.

- Moston, S. (1994). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 15-35).
- Nathanson, R., & Saywitz, K. (2003). The effects of courtroom context on children's memory and anxiety. *Journal of Psychiatry & Law*, 31, 67-98.
- Nelson, E.C., Heath, A.C., Madden, P.A., Cooper, M.L., Dinwiddie, S.H., Bucholz, K.K., Glowinski, A., McLaughlin, T., Dunne, M.P., Statham, D.J., & Martin, N.G. (2002). Association between self-reported childhood sexual abuse and adverse psychosocial outcomes: results from a twin study. *Archives of General Psychiatry*, 59, 139-145.
- Newcombe, P.A., & Siegal, M. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Ney, T. (Ed.) (1995). *True and false allegations of child sexual abuse. Assessment and case management*. New York: Brunner-Mazel Publishers.
- Orbach, Y., & Lamb, M.E. (2001). The relationship between within-interview contradictions and eliciting interviewer utterances. *Child Abuse & Neglect*, 25, 323-333.
- Parker, J.F. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.): American Psychological Association.
- Patel, A.S., Arnone, D., & Ryan, W. (2004). Folie à deux in bipolar affective disorder: a case report. *Bipolar Disorders*, 6, 162-165.
- Perris, E.E., Myers, N.A., & Clifton, R.K. (1994). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 15-35).
- Perry, N.W., McAuliff, B.D., Tam, P., Claycomb, L., Dostal, C., & Flanagan, C. (1998). Talking to children. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative*

- interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 153-180).
Washington (D.C.): American Psychological Association.
- Peters, D. (1994). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 15-35).
- Peterson, C., & Bell, M. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association
- Piaget, J. (1994). De cognitieve ontwikkelingspsychologie van Piaget. In: Verhofstadt-Denève, L., Van Geert, P., & Vyt, A. (Eds.), *Handboek ontwikkelingspsychologie: Grondslagen en theorieën* (pp. 127-171). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Pipe, M.-E., Lamb, M.E., Orbach, Y., & Esplin, P.W. (2004). Recent research on children's testimony about experienced and witnessed events. *Developmental Review*, 24, 440-468.
- Pipe, M.E., & Wilson, J.C. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Poole, D.A., & Lamb, M.E. (1998). *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals*. Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Poole, D.A., & Lindsay, D.S. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.

- Poole, D.A., & White, L.T. (1994). Ondervragingstechnieken. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 37-53). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Poole, D.A., & White, L.T. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Reif, A. & Pfuhlmann, B. (2004). Folie à deux versus genetically driven delusional disorder: case reports and nosological considerations. *Comprehensive Psychiatry*, 45, 155-160.
- Renik, O. (1992). Use of the analyst as a fetish: a note on transference perversion. *Psychoanalytic Quarterly*, 61, 542-563.
- Robert, K.P., & Blades, M. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Romaine, S. (1994). De obstakels in communicatie bij het verhoren van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 63-70). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Rosenberg, D.A. (1987). Web of deceit: a literature review of Munchausen syndrome by proxy. *Child Abuse & Neglect*, 11, 547-563.
- Rudin, M.M., Zalewski, C., & Bodmer-Turner, J. (1995). Characteristics of child sexual abuse victims according to perpetrator gender. *Child Abuse & Neglect*, 19, 963-973.
- Rudy, L., & Goodman, G.S. (1994). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van de verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 15-35). Lisse: Swets en Zeitlinger.

- Saywitz, K., Goodman, G., Nicholas, G., & Moan, S. (1994). Ondervragingstechnieken. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 37-53). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Schacter, D.L., Kagan, J., & Leichtman, M.D. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Schreier, H.A. (1992). The perversion of mothering: Munchausen syndrome by proxy. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 56, 421-438.
- Schreier, H.A. (1996). Repeated false allegations of sexual abuse presenting to sherrifs: when is it Munchausen by proxy? *Child Abuse & Neglect*, 20, 985-991.
- Sheridan, M.S. (2003). The deceit continues: an updated literature review of Munchausen syndrome by proxy. *Child Abuse & Neglect*, 27, 431-451.
- Siegal, M., & Peterson, C.C. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Sirles, E.A., & Lofberg, C.E. (1995). Evaluating allegations of sexual abuse in the context of divorce, child custody and access disputes. In Ney, T. (Ed.), *True and false allegations of child sexual abuse. Assessment and case management.* (pp.209-230). New York: Brunner/Mazel Publishers.
- Skuse, D., Bentovim, A., Hodges, J., Stevenson, J., Andreou, C., Lanyado, M., New, M., Williams, B., & McMillan, D. (1998). Risk factor for the development of sexually abusive behaviour in sexually victimised adolescent males: cross sectional study. *British Medical Journal*, 317, 175-179.
- Smith, V.L., & Ellsworth, P.C. (1994). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van de verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 15-35). Lisse: Swets en Zeitlinger.

- Sonnenschein, S., & Whitehurst, G. (1994). De obstakels in communicatie bij het verhoren van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 63-70). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Spruijt, E., Eikelenboom, B., Harmeling, J., Stokkers, R., & Kormos, H. (2005). Parental alienation syndrome (PAS) in the Netherlands. *The American Journal of Family Therapy*, 33, 303-317.
- Sternberg, K.J., Lamb, M.E., Hershkowitz, I., Esplin, P.W., Redlich, A., & Sunshine, M. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Stevens-Simon, C., & Reichert, S. (1994). Sexual abuse, adolescent pregnancy, and child abuse. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 148, 23-27.
- Steward, M.S., Bussey, K., Goodman, G.S., & Saywitz, K.J. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.): American Psychological Association.
- Steward, D., Farquhar, L., Driskill, J., & Steward, M.S. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.) : American Psychological Association.
- Tang, C.S. (2002). Childhood experience of sexual abuse among Hong Kong Chinese college students. *Child Abuse & Neglect*, 26, 23-37.
- Taylor, M., Esbensen, B.M., & Bennett, R.T. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.): American Psychological Association.

- Thoennes, N., & Tjaden, P.G. (1995). Evaluating allegations of sexual abuse in the context of divorce, child custody and access disputes. In Ney, T. (Ed.), *True and false allegations of child sexual abuse. Assessment and case management.* (pp.209-230). New York: Brunner/Mazel Publishers.
- Tobey, A.E., & Goodman, G.S. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.): American Psychological Association.
- Underwager, R., & Wakefield, H. (1994). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van de verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 15-35). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Undeutsch, U. (1994a). Criteria voor het bepalen van de geloofwaardigheid van de verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 55-61). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Undeutsch, U. (1994b). Ondervragingstechnieken. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 37-53). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- U.S. Department of Health and Human Services, Administration on Children, Youth and Families. (2002). 11 years of reporting. *Child Maltreatment 2000*. US Government Printing Office: Washington DC.
- U.S. Department of Health and Human Services, Administration on Children, Youth and Families. (2005). *Child Maltreatment 2003*. Washington, DC: Govern Printing Office.
- Verhaeghe, P. (2002). *Over normaliteit en andere afwijkingen. Handboek klinische psychodiagnostiek*. Leuven: Acco.
- Walker, A.G. (1994). De obstakels in communicatie bij het verhoren van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 63-70). Lisse: Swets en Zeitlinger.

- Walker, A.G. (1998). Strengths and weaknesses of children as witnesses: implications for developmentally sensitive interviewing. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 33-72). Washington (D.C.): American Psychological Association.
- Wallerstein, J.S. (1995). Evaluating allegations of sexual abuse in the context of divorce, child custody and access disputes. In Ney, T. (Ed.), *True and false allegations of child sexual abuse. Assessment and case management.* (pp.209-230). New York: Brunner/Mazel Publishers.
- Warren, A.R., Hulse-Trotter, K., & Tubbs, E. (1994). Ondervragingstechnieken. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 37-53). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Warren, A.R., & McCloskey, L.A. (1998). Talking to children. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 153-180). Washington (D.C.): American Psychological Association.
- Warren, A.R., Woodall, C.E., Hunt, J.S., & Perry, N.W. (1998). Talking to children. In: Poole, D.A., & Lamb, M.E. (Eds.), *Investigative interviews of children: A guide for helping professionals* (pp. 153-180). Washington (D.C.): American Psychological Association.
- Wehmeier, P.M., Barth N., & Remschmidt, H. (2003). Induced delusional disorder. A review of the concept and an unusual case of folie à famille. *Psychopathology*, 36, 37-45.
- Wells, G., & Loftus, E. (1994). Criteria voor het bepalen van de geloofwaardigheid van de verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 55-61). Lisse: Swets en Zeitlinger.
- Weston, W.A., & Dalby, J.T. (1991). A case of pseudologia fantastica with antisocial personality disorder. *Canadian Journal of Psychiatry*, 36, 612-614.
- Williams, R.J. (2001). Should judges close the gates on PAS and PA? *Family and Conciliation Courts Review*, 39, 267-281.
- Yates, A., & Musty, T. (1988). Preschool children's erroneous allegations of sexual molestation. *American Journal of Psychiatry*, 145, 989-992.

Yuille, J.C., & King, M. (1994). Experimentele onderzoeken naar de betrouwbaarheid en de validiteit van verklaringen van kinderen. In: Eden, S.J. (Ed.), *Kinderen als getuigen: Hoe betrouwbaar zijn hun waarneming en geheugen?* (pp. 15-35). Lisse: Swets en Zeitlinger.

Inhoudstafel

Abstract	p. 2
Inleiding.....	p. 3
Hoofdstuk 1	p. 5
Hoofdstuk 2	p. 9
Het Onderscheid Tussen Waarheid en Leugen	p. 9
De Suggestibiliteit van Kinderen	p. 12
Factoren die een Rol Spelen bij het Ondervragen van Kinderen	p. 15
Het Coderen, Opslaan en Oproepen van Informatie bij Kinderen	p. 20
Psycholinguïstische Problemen bij het Verhoren van Kinderen.....	p. 25
Criteria voor het Nagaan van de Betrouwbaarheid van de Getuigenissen van Kinderen ...	p. 28
Besluit.....	p. 29
Hoofdstuk 3	p. 31
Pseudologia Fanstastica.....	p. 32
Munchausen by Proxy (MBPS).....	p. 34
Folie à Deux	p. 39
Valse Beschuldigingen bij Voogdijzaken	p. 41
Parental Alienation Syndrome (PAS)	p. 44
Besluit.....	p. 48
Besluit Scriptie	p. 50
Referenties.....	p. 52

Ondergetekende, Lien Van Den Broeck, geeft toelating tot het raadplegen van de scriptie door derden.

Dankwoord

Graag wil ik mijn ouders, zus en Jan bedanken voor de steun en afleiding die zij gaven wanneer het schrijven niet vlotte. Ook wil ik graag mijn begeleider, Jochem Willemsen, bedanken voor de goede raad en het snel nalezen van mijn tekst.